

Magyar Orchidea Társaság

1221 Budapest,
Murányi utca 16/A

Elnök: Sipos László

mot.sipos@gmail.com

Tagsági ügyek: Vona Marika

info@orchideatarsasag.hu

Könyvtár:

Klubnapokon 16 órától
vehető igénybe.

Adószám:19670089-2-43

Számlaszámunk:

10700244-69242098-51100005

www.orchideatarsasag.hu

info@orchideatarsasag.hu

Orchidea és Bromélia

Kiadja a

Magyar Orchidea Társaság

ISSN 230-8290

Szerkesztők:

Kökény Tímea

tel: +3630 3248657

kokenyt12@gmail.com,

Németh Mária

Dr. Szabó Zsuzsa

A szerkesztőség címe:

Kecskemét,

Rezeda utca 60.

Felelős kiadó:

Sipos László

Nyomdai munka:

Grafit Pencil Nyomda

1046 Budapest, Klauzál u. 9.

Tel.: +36-1-370-8384

Nyomdavezető: Szabó Gábor

**Kéziratot nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza.**

TARTALOM

Elnöki köszöntő.....	2
A drezdai sikerek, csillogás és ami mögötte van... ..	3
Sobralia aryaelizabethiana - A perui Andok lejtőinek újabb szépsége	12
Őszi kiállításunk emlékei.....	17
Az orchideák története: Kezdetek.....	26
Stigmatodon minimus - A brazil sziklák apró gyöngye.....	33
Orchideák a csészében – Italkultúra, hagyomány és tudomány a világ orchideafőzeteiről	38
Don Alvaro orchideakertje a világ legzöldebb országának köderdejében látogatásunk a monteverdei Orchidgardenben.....	43
Biostimulánsok az orchidea termesztésben 2... ..	49
Cattleya labiata.....	54
A karácsonyi Cattleya, amely közel sem mézeskalács illatú.....	56

BORÍTÓK KÉPEI:

Első borító Laelia anceps var lineata - Antal Ibolya növénye

Hátsó borító Dendrobium pulchellum - Kökény Tímea növénye

Az első belső borítón:

1. Zelemnia Midas - Vona Marika növénye
2. Paphiopedilum charlesworthii - Gaál Botond növénye
3. Dendrobium vexillarius - Papp Tamásné Böbe növénye
4. Dendrobium Mnt's Butterfly Kisses - Papp Tamásné Böbe növénye
5. Renanthera imschootiana - Papp Tamásné Böbe növénye
6. Ascocentrum miniatum - Antal Ibolya növénye
7. Gongora gibba - Láng Veronika növénye

A hátsó belső borítón:

1. Renanthera monachica - Láng Veronika növénye
2. Sophornitis cernua 'Large Orange' - Láng Veronika növénye
3. Vandaeopsis pulcherrimin - Láng Veronika növénye
4. Rodridenia Won Leng's Red Gem - Tátrai Zsuzsa növénye
5. Rlc. Rungnapha Fancy - Tátrai Zsuzsa növénye
6. Angulocaste Dany - Antal Ibolya növénye
7. Prostechea vitellina - Antal Ibolya növénye
8. Zelenkoa onusta - Antal Ibolya növénye
9. Cattleya Lemon Drops 'Chocolate' - Tátrai Zsuzsa növénye

Az egyes cikkek képeit a szerzők készítették, kivéve, ahol mást jelöltünk.

Kedves Tagtársak!

Sípós László

Remélem kellemesen telt eddig az év, sok virágzó növény, érmek, díjak, munka – pihenés, család – barátok. A még hátralevő néhány nap is az öröm, a meghitt ünnepek időszaka és készülhetünk a jövő évre.

Mi történt az elmúlt szűk fél év alatt?

• **Augusztus vége** a szokásos évadnyitó a Fűvészkertben tagjaink közel felének részvételével. (Remélem ízlett a flekken?)

• **Szeptember 19 – 21.** 3 ország versenye Deggendorfbán a Kopf kertészetben. Sajnos, vagy szerencsére „csak” másodikak lettünk. Sajnos mert, ha elsőkk lettünk volna akkor miénk végleg a herendi kupa. Szerencsére, mert nem kellett új kupát készíttetnünk (nehéz lett volna a herendit túlteljesíteni...).

• **Őszi kiállítás november 6 – 9.** Vajdahunyadvár, ami nem éppen sikertörténet. Elég régóta vagyok elnök, de ilyen alacsonyabb látogatottságú rendezvényünk régen volt. Közel 5.000 látogató volt, de akkor is... A kiállítás önmagában nagyon látványos volt. Kruchió Laci alkotásait több, mint ezer virágzó orchidea és bromélia tette még látványosabbá. Az okot keressük. Nagy kétségbeesésre azért nincs okunk, mert így is nyereséges volt a rendezvény, hála sok tagtársunk önzetlen munkájának. Számomra volt még egy pozitívum: sajnos valamilyen kór ágynak döntött, de nélkülem is flottul ment minden – köszönet ezért a vezetőségi tagoknak.

• Karácsonyi vacsora – ezt az újságot akkor kapjátok kézhez.

2026-tól mit várunk:

• **Február:** klubnap

• **Március:**

- 19-22 tavaszi kiállítás Brazília jegyében (fővédnökünk a brazil nagykövetség és várunk Brazíliából egy kertészetet is).
- 26-30 Drezda orchidea világkiállítás (WOC). Nagy kihívás, jó lenne megismertetni a 2025-ös EOC sikerét. (Rajtatok és növényeiteken múlik!)
- 4 napos szakmai tanulmányút a drezdai WOC-ra.

No tessék szíves lenni felkötni azt a bizonyos ruhadarabot! Nem engedhetünk az eddigi (megszokott) jó eredményeinkből.

Sípós László (elnök)

Sípós Kati

A drezdai sikerek, csillogás és ami mögötte van...

A látogatóink egyértelműen, de a tagjaink többsége is, akik a kiállításon nem tudnak aktívabban közreműködni, leginkább a sikereket, a fényt, a csillogást érzékelik egy-egy tavaszi vagy őszi kiállításból, egy drezdai standból vagy a három ország versenyéből. Lássuk azonban azt is, „mi rejtőzik a kulisszák mögött”.

A tavaszi kiállításunkat követi a drezdai megmérettetés, ami valójában már akkor kezdődik, amikor a tagoktól szépen-lassan elkezdnek érkezni az adatok a növénylistába az itthoni kiállításunkra szánt növényeiről. Majd a kiállítási standok megépítését követően, mikor a zsűri körbemegy és bírálja a bevezetett növényeket, már azzal a szemmel is

nézzük ezeket, hogy vajon melyik az, amely emelné a standunk színvonalát, a virágzás kitaratana-e a drezdai kiállítás végéig és a tulajdonos vajon hozzájárulna-e, hogy másra bízva féltett kincsét, azt kiállítsuk a magyar standon Drezdában. Ezzel párhuzamosan a Magyar Orchidea-társaság standjába beépített, valamint a tagoktól is elkért növényekről listát küldünk Kruchio Lacinak, aki továbbítja azokat egy kalligráfusnak annak érdekében, hogy ne csupán az orchideák, de a névtáblák is szépségükben ragyogjanak a látogatók előtt.

Miután vasárnap este elbontottuk az itthoni kiállítást, rögtön nekikezdünk a Drezdába induló orchideák becsomagolásának, ami legutóbb eltartott addig, hogy az óra már éjfélet ütött. A növények összekészítése önmagában nem tűnhet sem nehéz, sem időigényes feladatnak, azonban tagjaink, gyűjtő társaink növényeit féltve csomagoljuk, hogy semmi bajuk ne essen. Az ember a saját növényét is félti és óvja, de a másét még inkább. Miután ezzel a művelettel végeztünk, mi kecskeméti hazaindultunk és cirka egy óra múlva, éjjel egykor már otthon is voltunk, míg Sipos Laci és Kati hazavitték és becipelték házukba az összekészített és bedobozolt növényeket, melyek a németországi indulásra vártak, betöltve velük az egész nappal.

Hétfő délután Laci még kiugrott Solymárra elhozni a kisbuszt az utazáshoz, mindeközben Pesten és Kecskeméten is összekészítettük a még szükséges kellékeket és kedd reggel, pontosabban a hajnali 5 órai kelést követően 6 órakor találkoztunk Katiéknál, és megkezdjük a dobozok kihordását a kisbuszba, melyeket a végén szinte már csak cipőkanál segítségével sikerült oda betuszkolni. A maradék helyeken pedig megosztottunk. A készülődést és pakolást követően indultunk el 1/2 8-kor és megérkeztünk a kiállítás helyszínére este 6 órakor. Ekkor még elmentünk a kiállítási csarnokba kipakolni, majd este 8 órakor elfoglaltuk a szállásunkat. Szerdán pedig „teljesen kipihenve” következett a magyar stand építése...Kruchio Laci a tőle megszokott tem-

pót diktálva felvázolta a standot, amely az ő fejében már testet öltött, mi pedig próbáltuk azt elképzelni és a keze alá dolgozva segíteni annak megvalósulását. A tempó feszített, mert a beépítendő terület nem kicsi, ráadásul Laci nem csupán horizontálisan, de ver-

tikálisan is impozáns standot álmódott meg. Néhány kedves, de határozott szóval instruál minket, mit hogyan szeretne, majd ha elégedett az eredménnyel, kihelyezi a strandra a kompozíciót; ha nem, akkor kezdjük elől-ről mindaddig, amíg jó nem lesz. Rengeteg

növényt kell beépíteni, sok-sok kelléket és kiegészítőt elhelyezni, a látványt egyszerre tenni egységessé, ugyanakkor egyedivé és lenyűgözővé. Megállás csak annyi időre van, hogy néha eszünk egy-egy falatot, iszunk és beszélünk a közeli mosdóba. Az arcunk és kezünk koszos, ahogyan a ruhánk és a cipőnk is, izzadtak, porosak, kócosak vagyunk és bújunk a fotózás elől, mert a várakozáson túl leginkább már csak a fáradtság ül ki az arcunkra. Csipkedni kell magunkat, mert a stand megépítése és a növénynevek kihe-

lyezése után mindent, az utolsó kelléken át a szerszámokon keresztül a dobozokig el kell pakolnunk magunk után, mert másnap reggel nyitásra makulátlan rendnek és tisztaságnak kell lennie. Este még megtörténik a zsűrizés. A fáradtság ellenére izgatottan várjuk és figyeljük, ahogyan a zsűri tagjai körbejárnak a standot és hosszasan, apró részletekbe menően vizsgálnak egy-egy orchideát, a tövet és a virágokat is, beszélnek, összedugják a fejüket, jegyzetelnek, majd tovább mennek, keresve a következő bírálendő orchideát.

Izgatottan várjuk melyik orchidea milyen díjat is kapott, és általában nem panaszkodhatunk, díjak sokaságát teszik ki a standunk növényeire. Majd valamikor este 8 óra után a fáradtságtól elcsigázva visszaindulunk a szállásra. Gyors vacsora, tusolás és bedőlünk az ágyba. Csütörtök reggel pedig kezdetét veszi a négynapos kiállítás.

Csütörtök este 17 órakor kezdődik a növénycsoportonkénti zsűrizés, amelybe egy-egy tagot delegálunk. Közben figyeljük, ahogyan

a zsűri tagjai körbejárnak a standokat és hosszasan, apró részletekbe menően vizsgálnak egy-egy orchideát, beszélnek, összedugják a fejüket, jegyzetelnek, majd tovább mennek, keresve a következő bírálendő orchideát. A fáradtság ellenére izgatottan várjuk melyik orchidea milyen díjat is kapott, és általában nem panaszkodhatunk, díjak sokaságát teszik ki a standunk növényeire. A zsűrizést követően pár falatra meginvitálnak a német vendéglátóink, kis beszélgetés után 10-11 óra körül nyugovóra térhetünk.

Pénteken várjuk a magyar látogatókat. A tagtársak általában már a nyitás előtt várják a bebocsátást. Igyekezünk már érkezésük előtt megvenni belépőjegyeiket, hogy a sorbaállással ne kelljen idejüket tölteni.

A péntek délutáni asztali zsűrihez felvisszük a növényeket, regisztráljuk azokat, és részt veszünk a zsűrizésben.

Minden reggel átnézzük a standot, ellenőrizzük a díjak meglétét; ha kell, megöntözük a növényeket. Talán ez a leglazább rész, ilyenkor van időnk bejárni a többi csarnokot is, szétnézni és persze beszerezni a vásárfiát. Maga az orchidea-kiállítás is egy nagyobb

rendezvény, a drezdai Húsvét része, több csarnokban, számos kiállító kap helyet, hogy portékáit kínálja. A helyi sajtóktól, sonkáktól kezdve a sörön keresztül, a megszámlálhatatlan féle édességen át a kutya-macska eledelig minden megtalálható itt a rengeteg kerti és szobai növény mellett. A csarnok színpadán napközben programok és fellépők színesítik a vásárt, és volt egy virágkötő verseny is, melyre Kruchio Laci is benevezett és a közönség választotta ki a három általa legszebbnek ítélt kompozíciót. Talán a legjobb és szívünknek legkedvesebb program, mikor mindannyian, akik részt vettünk a stand megépítésében, elmegyünk együtt vacsorázni. Eszünk egy jót, beszélgetünk és egyszerűen csak jól érezzük

magunkat. Másnap ismét locsolás, a növények ellenőrzése. A kiállítás megnyitását követően sokszor leülünk a stand mellé, és csak figyeljük a látogatókat és a reakcióikat. Melyik növény tetszik, melyiknél időznek el hosszan. Azért be kell vallani...első alkalommal a német orchideások is kissé értetlenül fogadták azt a nem megszokott, látványos és eklektikus standot, amely minden ízében magán viseli Laci egyedi stílusát és művészségét. Mostmár viszont már várják...milyen csodát is álmódott meg. Ha szervezünk kirándulást, akkor szombaton találkozunk az itthoni tagjainkkal, beszélgetünk, nézelődünk, vásárolgatunk, majd vasárnap déltől már érezhető az, ami itthon is, hogy hamarosan elérkezik a bontás ideje. Bár építeni nehezebb és sok munkával jár, mégis egy alkotó tevékenység. A bontás pedig már nem ilyen, nade így van rendjén. Miután az utolsó látogató is elhagyja

a csarnokot, elkezdjük a standot szétbontani. Külön a kellékek, külön a növények, becsomagolva, dobozolva, előkészítve a szállításra. Ez már csendesebben és kisebb lelkesedéssel megy, mint az építés. Jócskán elmúlt már este 10 óra is, mire a stand üresen áll, valamenyi növény dobozokban és mindent össze is takarítottunk. Másnap kora reggel indulunk haza és egy hosszú utat követően a tagok növényeit Sipos Laci juttatja vissza másnap.

Bár fárasztó és sok munkával jár egy ilyen kiállítás létrehozása, de a látvány és a sok ismerés: „megint a magyar stand a legszebb”, felelteti azt. Ezért van, hogy minden évben várjuk és készülünk rá, hogy megmutassuk, a Magyar Orchidea Társaság tagjai nem szégyenkezhetnek sem növényeikkel, sem standjukkal a nemzetközi porondon.

Sipos Kati, Kőkény Tímea

Sobralia aryaelizabethiana - A perui Andok lejtőinek újabb szépsége

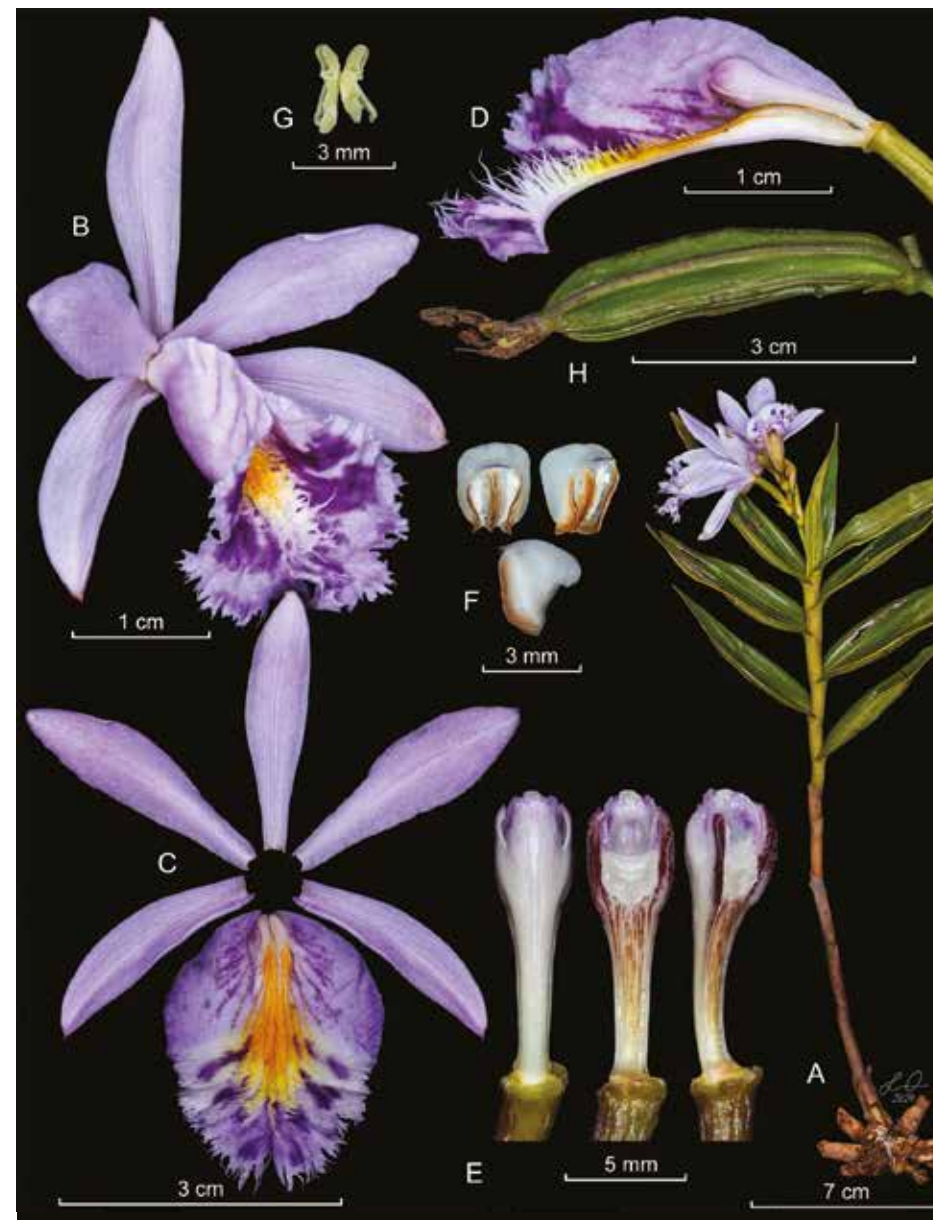
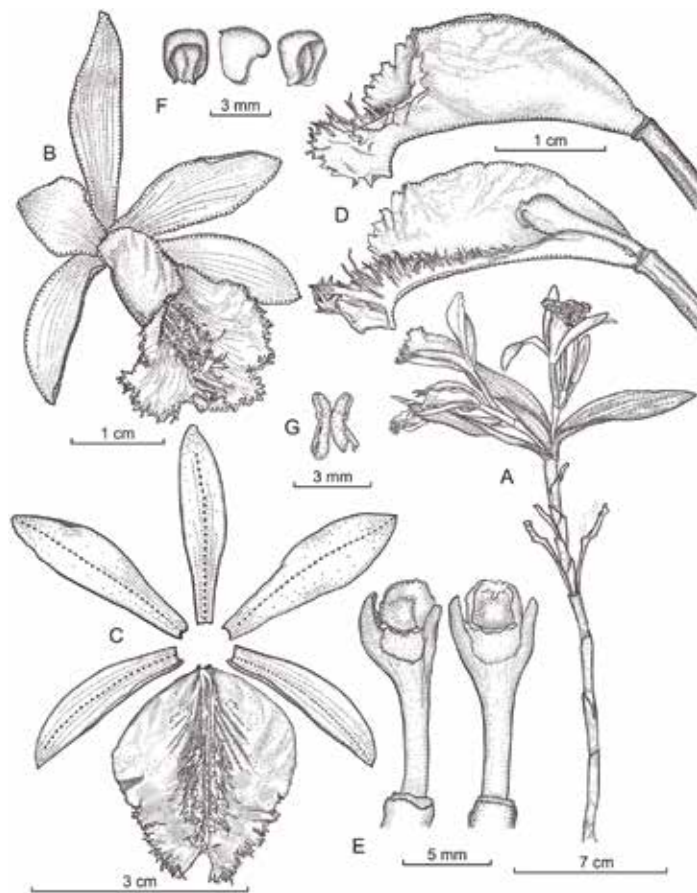

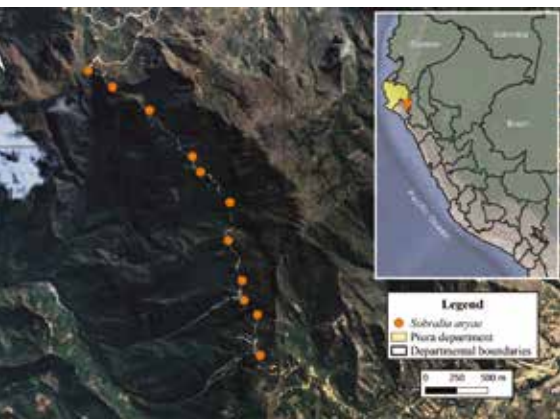
Dr. Szabó Zsuzsa

A *Sobralia* egy polifiletikus nemzetség (azaz nem egyetlen közös ősrre vezethetőek vissza, tagjainak hasonló tulajdonságai egymástól függetlenül konvergens evolúció révén alakultak ki - ilyenek például a madarak, vagy az emlősök is), ahová közel 170 fajt sorolnak. Az ide sorolt növények megjelenésükben hasonlóak, bokros telepeket alkotnak, epifita, litofita és talajlakó életmódot is folytathatnak. Növekedési formájuk változatos, jellemzően hengeres, felálló vagy íves szárral, amelyek általában el nem ágazóak, bár ritkán elágazhatnak. A szárat csőszerű, rásimuló levélhüvelyek borítják.

A levelek szárölelőek és redőzöttek, a teljes száron, vagy a hajtás felső részén helyezkednek el. A virágzat lehet végálló vagy hónalji, egyszerű vagy elágazó, megnyúlt vagy rövid és tömör, amely gyakran kúpos virágzati fellevelekből álló fürtöket képez. Alkalmanként új hajtás fejlődhet a régi virágzattól. A virágok általában feltűnőek, többnyire

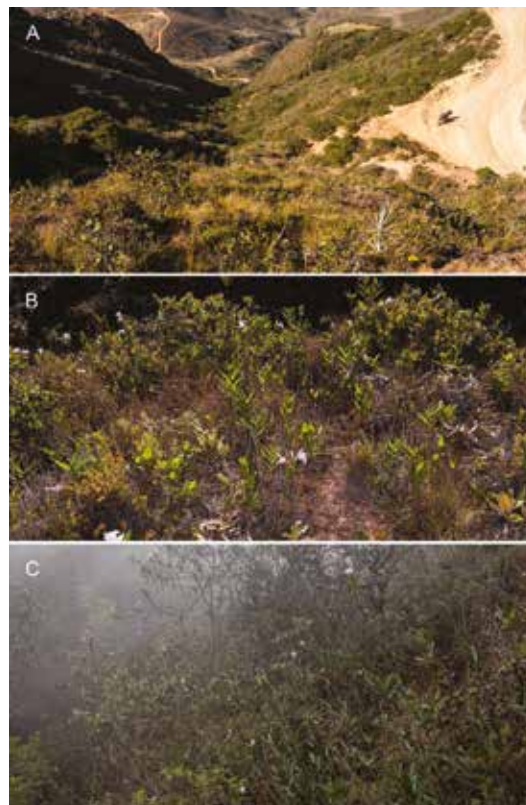
rövid életűek és változó méretűek. Az ajak lehet ép vagy háromkaréjú, rendszerint tölcsér alakú, és gyakran két hosszanti taraj díszíti az alapját.

A *Sobralia* nemzetség tagjai változatos élőhelyeken fordulnak elő, a nedves, árnyékos trópusi erdőktől a napos és száraz szavannáig, a tengerszinttől egészen 3000 méteres magasságig megfigyelethők. A nemzetség elterjedése Közép- és Dél-Amerika trópusi régióira terjed ki, amely magába foglalja Mexikót, Perut, Bolíviát és Délkelet-Braziliát is.

Peru bővelkedik az orchideákban, évente több tucat új fajt írnak le. Ennek ellenére néhány nemzetség továbbra is kevésbé kutatott, és a *Sobralia* erre kiváló példa. Bár folya-

matosan vannak erőfeszítések a nemzetség sokféleségének jobb megértésére, továbbra is az egyik legkevésbé tanulmányozott orchidea nemzetség az országban. Osztályozása elavult más orchidea csoportokhoz képest. Ráadásul a *Sobralia* törekeny és rövid életű virágai kihívást jelentenek a nemzetség rendszerezésében, elsősorban azért, mert a virágok jellegzetességeinek, térbeli szerkezetének és színének megőrzése herbáriumi példányokban különösen nehéz. Ennek következtében a préselt példányok azonosítása kifejezetten problémás.

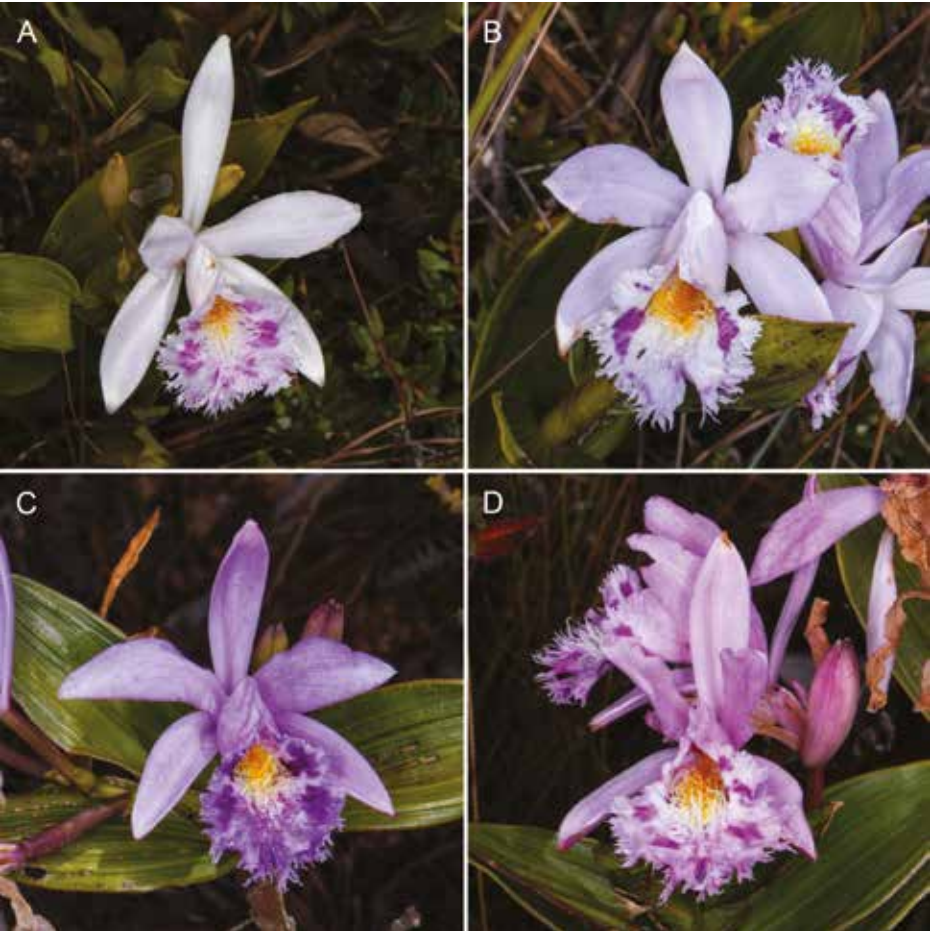
2017 novemberében Luis Ocupa-Horna egy kis *Sobralia*-fajt fedezett fel terepi kutatás során Abra de Porcuya közelében, amely a Piura megye Huancabamba tartományának Huarmaca körzetében található. Egy példányt begyűjtöttek, és a Trujillói Nemzeti Egyetem herbáriumába helyezték. 2024-ben újból vizsgátért a területre, hogy további információkat gyűjtsön a korábban megtalált *Sobralia* példányról és élőhelyéről, és további két herbáriumi példányt készített, amelyeket a Pedro Ruiz Gallo Nemzeti Egyetem herbáriumában helyeztek el.

A *Sobralia arya* *Elizabethiana* leginkább a *S. rigidissima*-hoz hasonlít, azonban levelei rövidebbek, legfeljebb 8 cm hosszúak (szemben a legfeljebb 15 cm-el), a szélesen tojásdad virágzati felleveleinek háromszögű csúcsa van (szemben a háromszög-tojásdad és tompa csúccsal), csészelevelei visszás tojásdad alakúak, amelyek legfeljebb 29 mm hosszúak lehetnek (szemben a keskeny, hosszúkas, legfeljebb 13 mm-rel), szirmai keskenyen fordított tojásdadok, legfeljebb 29 mm hosszúak (szemben a fordított tojásdad legfeljebb 13 mm-rel), továbbá az ajak ép, tojásdad alakú, amely 29–30 mm hosszú (szemben a háromkarjús, ék-legyező alakú, 15 mm-rel).

A növény talajlakó, bokros, legfeljebb 60 cm magas. Gyökerei vastagok, húsosak, fehérek vagy világosbarnák, finoman szőrösek, 4–6 mm átmérőjűek. Szára nádszerű, felálló, hengeres, merev, 21–45 cm hosszú, 3–6 mm átmérőjű, a levelek a felső harmadban helyezkednek el. A szárat rásimuló, bőrszerű, halványzöld levélhüvelyek borítják, amelyek szélei redőzöttek, 28 mm hosszúak; idősebb korban papírszerűvé válnak, barnák és feke-

te foltosak. A levelek szárölelőek, váltakozó állásúak, erősen redőzöttek, bőrszerűek, elliptikus-lándzsás vagy lándzsás alakúak, hegyesek, méretük 30–80×16–36 mm. A virágzat hónalji, félig felálló, tömött fűrtös, a felső ízközökből ered, száranként 1–3 virágzat figyelhető meg, amely legfeljebb 9 cm hosszú a kocsánnyal együtt, virágzatanként 3–7 virággal, amiből 2–3 egyszerre nyílik. A virágzati fellevelek bőrszerűek, enyhén ferde állásúak, szélesen tojásdadok, csúcsuk háromszögű. A virágok fehérek, halvány rózsaszínűek, vagy lilák, a virágok ajkán halványlila, ibolya vagy halvány bíbor foltokkal; az ivaroszlóp fehér, halványbarna foltokkal. A csészelevelek homorúak, tövükön erősen összehajtottak, visszás tojásdad alakúak, hegyesek, hirtelen kihegyesedő-tarajos csúccsal. A szirmok kissé visszahajlók vagy előrehajlók, keskenyen fordított tojásdadok, röviden hullámosak, szabálytalanul fogazottak, tompák, méretük 29–30×8–10 mm. Az ajak ép, az ivaroszlópot körülöleli, kiterítve tojásdad, mérete 29–30×24–26 mm, mélyen bemetszett; a tövi szélek ép vagy szabálytalanul fogazottak, kissé hullámosak; a csúcsi szélek visszahajlók, rojtosan szabdaltak; az ajak tövén két, vonalas, magas, párhuzamos, fehér, kb. 5 mm hosszú, valamint 7 enyhén széttartó, narancssárga, rojtosan szabdalt taraj figyelhető meg, amelyek a csúcs felé magasabbak és díszesebbek. A pollíniumok száma 4, félhold alakúak, lapítottak, puhák, lisztos állagúak, halványsárgák. A termés orsó alakú, háromrekeszű, halványzöld, legfeljebb 4 cm hosszú.

A fajt Arya Elizabeth tiszteletére nevezték el, aki a megtaláló Luis Ocupa-Horna lánya. A botanikusok által ismert *S. arya* *Elizabethiana* populáció kizárólag a Cerro Porcuya mentén

található, 2689 és 2740 méteres tengerszint feletti magasságban. Ez a régió az Abra de Porcuya közelében helyezkedik el, amely az Andok nyugati kordillerájának egy hágója, a Piura megyében, Peru északnyugati részén. A terület a Huancabamba-süllyedék legalacsonyabb pontjának számít, amely 2145 méteres magasságban van. Az élőhely az Andok bozótos ökoszisztémájához tartozik, amelyet főként szkeleofil növényzet jellemez, beleértve a lágyszárú

növényeket, cserjés foltokat és kisebb fákat. Az itt található ökoszisztémára sűrű köd jellemző, amelyet légáramlatok idéznek elő, továbbá jellemző a mérsékelt környezeti páratartalom. Emellett az időjárás kifejezetten szezonális, a nedves időszakot erős csapadék jellemzi.

A *Sobralia aryaelizabethiana* élőhelyén más orchideafajokkal együtt fordul elő, így például megfigyelhető az *Epidendrum rauhii*,

Masdevallia bonplandii, M. civilis, valamint az Oncidium cajamarcae is. Hasonlóan más talajlakó Sobralia fajokhoz, az új faj egyedei elsősorban talajlakó agyag-, iszap-, homok- és kavicsrétegekből álló üledékes talajokon és lejtőkön. Ezek a területek általában részben lágyszárú növényekkel, félcserjékkel és cserjékkel borítottak, teljesen ki vannak téve a napsugárzásnak és a sűrű ködnek. A fényért való versengés jelentősen befolyásolja a S. aryaelizabethiana növekedését. Azokon a területeken, ahol a növényzet főként fűvekből és elszórt félcserjékből áll, az egyedek akár 45 cm magasra is megnőhetnek. Ezzel szemben a sűrűbb cserjés területeken növekvő példányok megközelítőleg 60 cm-es magasságot is elérhetik. A S. aryaelizabethiana élőhelyén november és december között virágzik, a száraz évszak végén, évente legalább egyszer.

A *Sobralia aryaelizabethiana* eddig csak a típuslelőhelyéről ismert, amely a Cerro Porcuya területén és a Tayacas felé vezető út lejtőin található. Jelenleg az élőhelyet potenciális veszélyek fenyegetik az itt áthaladó út karbantartása, valamint az erózió és az intenzív esőzések okozta gyakori földcsuszamlások miatt. A helyi lakosság ezt a területet kecskék és juhok legeltetésére használja, ami a legelők égetésével jár. Amíg alaposabb felmérés nem történik, a faj a Természetvédelmi Világszövetség kritériumai szerint „Adathiányos” (DD) kategóriába kell sorolni.

Luis Ocupa-HOrna1 and Janice VaLencia-D. (2025) *Sobralia aryaelizabethiana* (Orchidaceae), a small and unusual new species from Northwestern Peru. LANKESTERIANA 25(1): 9–19.

Dr. Szabó Zsuzsa

Őszi kiállítás broméliafélék

2025. ŐSZI KIÁLLÍTÁS BROMÉLIAFÉLÉK ÉRMEI

Tulajdonos	Növény neve	érem
Marczika András	Tillandsia roland-gosselini	ezüst
Marczika András	Tillandsia secunda var. Vivipara	ezüst
Marczika András	Tillandsia klausii	bronz
Gaál Botond	Tillandsia arequitae	bronz
ELTE Fűvész kert	Tillandsia vernicosa	bronz
Dr. Tyahun Szabolc	Tillandsia lotteae	bronz
Vona Marika	Aechmea „Wild Leaf”	bronz

Őszi kiállításunk emlékei....

2025. ŐSZI KIÁLLÍTÁS ÉRMEI

Tulajdonos		érem
Kökény Tímea	Laelia perrinii	nagydíj
Papp Tamásné Böbe	42 pont	Minőségi díj arany
Udvarhelyi Zoltán	39 pont	Minőségi díj ezüst
Antal Ibolya	26 pont	Minőségi díj bronz
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis gyűjtemény	Gyűjteményi díj arany
Antal Ibolya	Cattleya gyűjtemény	Gyűjteményi díj ezüst

Orchidea és Bromélia

Kiállító neve	Növény neve	érem
Benkő István	Cattleya labiata x dowiana 'Rosita'	bronz
Benkő István	Paphiopedilum Leeanum	bronz
Bódis Józsefné Márti	Brassocattleya Edna Brassavola nodos x Cattleya coccinea	ezüst
Bódis Józsefné Márti	Brassolaeliocattleya Jimminey Cricket Brassavola nodos x Rhyncholaela digbyana	ezüst
Kökény Tímea	Laelia perrinii	arany, kultúr arany
Kökény Tímea	Cattleya forbesii aurea	bronz
Urbánné Törteli Barbara	Paphiopedilum victoria-mariae	bronz
Gergő József	Dendrobium ellipsophyllum	ezüst
Gergő József	Gastrochilus dasypogon	bronz
Gergő József	Psygmorchis crista-galli	bronz
Gergő József	Paphiopedilum bellatulum	bronz
Illés László	Bulbophyllum plumatum	arany
Illés László	Macroclinium wulfschlaegelianum	ezüst, ezüst kultúr
Illés László	Rodriguezia decora	ezüst, ezüst kultúr
Illés László	Vanda nana	ezüst
Illés László	Pleurothallis trichostoma	ezüst
Illés László	Lemurella culcifera	bronz
Papp Tamásné Böbe	Scaphosepalum martinae	arany
Papp Tamásné Böbe	Epidendrum neolehmannia	ezüst, ezüst kultúr
Papp Tamásné Böbe	Ornithocephalus ecuadorensis	ezüst, ezüst kultúr
Papp Tamásné Böbe	Angraecum distichum	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Dendrobium vexillarius	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Dendrobium cuthbertsonii x glomeratum	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Anathallis pubipetala	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Masdevallia guttulata	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis nephroglossa	ezüst
Papp Tamásné Böbe	Epidendrum macroclinium	bronz, kultúr bronz
Papp Tamásné Böbe	Aerangis kirkii	bronz
Papp Tamásné Böbe	Dendrobium Aussie's Hi-Lo D. cuthbertsonii x D. laevifolium	bronz
Papp Tamásné Böbe	Dendrobium Mtn's Butterfly Kisses D. cuthbertsonii x D. glomeratum	bronz
Papp Tamásné Böbe	Cattleya brevipedunculata	bronz
Papp Tamásné Böbe	Isabelia virginalis	bronz
Papp Tamásné Böbe	Acianthera ochreatea	bronz
Papp Tamásné Böbe	Phragmipedium Hanne Popow Phrag. besseae x Phragmipedium schlimii	bronz
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis alleni	bronz
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis penelops	bronz
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis gyűjtemény	arany
Papp Tamásné Böbe	Pleurothallis tribuloides	bronz
Antal Ibolya	Oncidium coloratum	arany, kultúr arany
Antal Ibolya	Cattleya dowiana	arany

2025. ŐSZI KIÁLLÍTÁS ÉRMEI

Kiállító neve	Növény neve	érem
Antal Ibolya	Cattleya aclandiae alba x leopoldii alba	ezüst
Antal Ibolya	Cattleya bowringiana coerulea	ezüst
Antal Ibolya	Cattleya dormaniana	ezüst
Antal Ibolya	Cattleya walkeriana alba	ezüst
Antal Ibolya	Aerangis punctata	bronz
Antal Ibolya	Holcoglossum wangii	bronz
Antal Ibolya	Phalaenopsis speciosa 'Blue-Red'	bronz
Antal Ibolya	Cattleya bicolor	bronz
Antal Ibolya	Cattleya labiata amesiana	bronz
Antal Ibolya	Cattleya labiata coerulea, Binot'	bronz
Antal Ibolya	Cattleya gyűjtemény	ezüst
Antal Ibolya	Laelia alaroi alba	bronz
Bálint Tamara	Holcoglossum wangii	ezüst
Bálint Tamara	Phalaenopsis Joy Fairy Tale, peloric'	bronz
Bálint Tamara	Vandachostilis TSS Taiwan Gandharva	bronz
Boglár Gábor	Cattleya blumenscheinii x Sophronitis coccinea flava	bronz
Boglár Gábor	Paphiopedilum coccineum	bronz
Boglár Gábor	Paphiopedilum Raimund Fischer	bronz
ELTE Fűvészker	Coelogyne cobbianum	ezüst
ELTE Fűvészker	Coelogyne cobbianum, alba'	ezüst
ELTE Fűvészker	Oncidium lineoligerum	ezüst
ELTE Fűvészker	Prosthechea fragrans	ezüst
ELTE Fűvészker	Phragmipedium 'Living Fire' Phragmipedium Sorcerer's Apprentice x Phragmipedium besseae	ezüst
ELTE Fűvészker	Coelogyne rochussenii	bronz
ELTE Fűvészker	Guarianthe bowringiana	bronz
ELTE Fűvészker	Phragmipedium longifolium	bronz
Farkas Katalin	Holcoglossum wangii	arany
Farkas Katalin	Paphiopedilum coccineum	ezüst
Farkas Katalin	Paphiopedilum Hanna Cramer Paph. Nathaniel's Clarity x Paph. fairrieianum	ezüst
Farkas Katalin	Paphiopedilum spicerianum	ezüst
Farkas Katalin	Paphiopedilum Tanja Pinkepank Paph. micranthum x Paph. fairrieianum	bronz
Földi Tünde	Dendrobium cuthbertsonii hybrid	bronz
Földi Tünde	Holcostylis M S Sunlight x Rhynchostylis gigantea alba	bronz
Gaál Botond	Coelogyne latifolia (Syn.: Dendrochilum latifolium)	arany, kultúr arany
Gaál Botond	Pleurothallis stricta	arany
Gaál Botond	Paphiopedilum charlesworthii	ezüst
Gaál Botond	Lycaste macrophylla var. alba	bronz
Gaál Botond	Vandachostylis Prapawan Vand. Tham Yuen Hae x Vanda coerulea	bronz
Gaál Botond	Pleurothallis allenii	bronz

2025. ŐSZI KIÁLLÍTÁS ÉRMEI

Kiállító neve	Növény neve	érem
Gaál Botond	Stelis cypripedioides	bronz
Győrvári Tamásné	Aerangis luteola alba var. rhodostica	bronz
Győrvári Tamásné	Epidendrum Neuberg	bronz
Implanted Kft.	Vanda Sunanda® Cheetah	ezüst
Implanted Kft.	Paphiopedilum Black Jack	ezüst
Implanted Kft.	Phalaenopsis zebrina	bronz
Implanted Kft.	Dendrochilum cobbianum	bronz
Implanted Kft.	Psychopsis Mariposa	bronz
Implanted Kft.	Paphio. villosum var. laichanum	bronz
Implanted Kft.	Paphio. Harrisianum Superbum, 'Celle'	bronz
Implanted Kft.	Phalaenopsis Liodoro	kultúr ezüst
Klincsek Pál	Paphio. barberigerum var. Lockianum	bronz
Lantos Szilvia	Vanda hibrid	ezüst, arany kultúr
Lantos Szilvia	Cattleya hibrid	bronz
Marczika Kft	Coelogyne Linda Buckley	arany, kultúr arany
Marczika Kft	Angraecum calceolus	ezüst
Marczika Kft	Dendrochilum cootesii	ezüst
Marczika Kft	Haraella retrocalla	ezüst
Marczika Kft	Masdevallia pixis	ezüst
Marczika Kft	Paphiopedilum Maudiae, 'AMCO'	ezüst
Marczika Kft	Pleurothallis picta rose	ezüst
Marczika Kft	Xylobium subintegrum	ezüst
Marczika Kft	Macroclinium manabinum	bronz
Miklós Éva	Euryangis Giselher Cramer	arany
Miklós Éva	Anathallis pubipetala	ezüst
Miklós Éva	Oncidium zappii	bronz
Miklós Éva	Odontoglossum bictoniense	bronz
Ocsvai Ica	Paphiopedilum Michael Koopowitz	arany
Ocsvai Ica	Paphiopedilum Ballantine	ezüst
Ocsvai Ica	Coelogyne fimbriata	boroz
Ocsvai Ica	Paphiopedilum Phips	boroz
Pesszer Norbert	Phalaenopsis hieroglyphica	boroz
Pesszer Norbert	Vanda lamellata	boroz
Pesszer Norbert	Dendrochilum cobbianum	boroz
Pesszer Norbert	Oncostele Catatante Pacific Sun Spots'	boroz
Sipos Kati	Cattleya guttata var. Coerulea	ezüst
Sipos Kati	Cattlianthe Trissar Bouquet	ezüst
Stoye Tímea	Bulbophyllum rothschildianum	ezüst
Stoye Tímea	Phalaenopsis hieroglyphica	ezüst
Stoye Tímea	Baptistonia demacanoi	ezüst
Stoye Tímea	Paphiopedilum Makuli	ezüst
Stoye Tímea	Encyclia graciana	bronz
Stoye Tímea	Tolumnia Jairak hibrid	bronz

Orchidea és Bromélia

Kiállító neve	Növény neve	érem
Stoye Tímea	Baptistonia widgrenii x coloratum	bronz
Stoye Tímea	Gasrtorchilus rutilans	bronz
Sun Moon	Paphiopedilum In-Charm Gold	bronz
Sun Moon	Dendrobium macrophyllum	ezüst
Sun Moon	Phalaenopsis De Yong Ultraviolet	ezüst
Szabó Ágnes	Vanda Virginia Schwindt McQuagge	ezüst
Szabó Ágnes	Habenaria lindleyana x medusae x lindl.	ezüst
Szabó Ágnes	Dendrobium hibrid	bronz
Szabó Ágnes	Paphiopedilum Quirin Cramer Paphiopedilum (Pinocchio x canhui)	bronz
Trópusi Növény	Dendrobium delacourii	ezüst
Trópusi Növény	Paphiopedilum henryanum	ezüst
Trópusi Növény	Neofinetia falcata	bronz
Trópusi Növény	Coelogyne speciosa x fimbriata	bronz
Trópusi Növény	Paphiopedilum thaianum	bronz
Dr. Tyahun Szabolcs	Vanda hibrid	bronz
Udvarhelyi Zoltán	Brassavola perrinii	arany, kultúr arany
Udvarhelyi Zoltán	Cattleya pumila	arany, kultúr arany
Udvarhelyi Zoltán	Sophronitis cernua	arany, kultúr arany
Udvarhelyi Zoltán	Paphiopedilum Shin-Yi Williams	arany
Udvarhelyi Zoltán	Paphiopedilum concolor fma.album	arany
Udvarhelyi Zoltán	Paphiopedilum purpuratum x faierianum	arany
Udvarhelyi Zoltán	Phragmipedium christiansenianum	ezüst, kultút ezüst
Udvarhelyi Zoltán	Paphiopedilum faierianum	ezüst
Udvarhelyi Zoltán	Paphiopedilum rungsurianum	ezüst
Udvarhelyi Zoltán	Phragmipedium Living Fire	ezüst
Udvarhelyi Zoltán	Bulbophyllum longibrachiatum x phalaenopsis	bronz
Várkonyi Lajos	Haraella retrocalla, Odorata	ezüst
Várkonyi Lajos	Brassocattleya Orglade's Pink Paws Harlequin	bronz
Várkonyi Lajos	Masdevallia garciae	bronz
Várkonyi Lajos	Paphiopedilum Bischoswiesien Paphiopedilum Giselher Cramer x Paphiopedilum rungsurianum	bronz
Vona Marika	Vandofinetia Pat Arcari	arany
Vona Marika	Vanda curvifolia	ezüst
Vona Marika	Cattleya dormaniana	ezüst
Vona Marika	Encyclia bracteata	ezüst
Vona Marika	Rossioglossum grande	ezüst
Vona Marika	Trichocentrum tigrinum	ezüst
Vona Marika	Masdevallia striatella	ezüst
Vona Marika	Vandachostylis Fuchs Sappire	bronz
Vona Marika	Laelia pumila	bronz
Vona Marika	Pholidota imbricata	bronz
Orchodea Sziget	Cattleya Jairak	bronz

Az orchideák története: Kezdetek

Gaál Botond

Az orchideák ismerete és használata viszonyulik egészen a korai emberi civilizációk kialakulásához. Amikor az orchideák történetéről beszélünk sokszor a görögöknél kezdjük majd egy nagy időbeli ugrással az Új Világ felfedezéséhez érkezünk és az „Orchideamánia” történetét részletezzük. Ebben a cikkben részletesebben kitérnék az orchideák történetére a kezdetektől a kora újkorig.

Az orchideák ősidők óta lenyűgözik és elbűvölik az embereket, vonzerejük az évszázadok során egyre csak növekedett, csodálatot, kíváncsiságot, sőt szenvedélyt ébresztve. Az orchideák a pompát szimbolizálják; formáik hihetetlen gazdagsága, színeik ragyogása, sokfélesége és harmóniája, valamint a beporzó rovarok csalogatására szolgáló kifinomult csapdáik, illetve megtevesztésük révén az orchideák elérték a szépség és tökéletesség páratlan csúcsát a növényvilágban. A talajlakó fajok különös gumós gyökérformái, valamint az egzotikus fajok szokatlan életmódja és tulajdonságai miatt számos kultúra és civilizáció szent és mágikus erővel ruházta fel őket.

Az ókori Egyiptomban, Mezopotámiában, Kínában, Indiában és Európában a gyógynövényes könyvek az első irodalmi alkotások közé tartoztak. Ezek a művek felsorolták a növények neveit, leírását és illusztrációit, valamint ismertették azok gyógyászati, gasztronómiai, mérgező, halucinogén, aromás és mágikus tulajdonságait, továbbá az ezekhez kapcsolódó legendákat is.

MEZOPOTÁMIAI CIVILIZÁCIÓ

Bár emberi települések valószínűleg évezredek óta léteztek, a hagyományos orvoslás a Tigris és az Eufrátesz folyók között fejlődött ki a nagy mezopotámiai civilizációk idején, kezdve a sumérokkal (kb. i. e. 5200–2000), majd az akkád, asszír, babiloni és perzsa birodalmakkal.

Az orchideák első írásos említése két agyagtáblán található, amelyeket az asszír király, Assur-bán-apli (i. e. 668–626) ninivei királyi könyvtárában fedeztek fel. A receptek bonyolultak voltak, és gyakran ritka hozzávalókat igényeltek mint például a sáfrány és orchideagyökér, valamint a szarvasgomba. Az orchideagyökerek feltehetően az Orchis nemzetség gumós fajai, valamint az ehető Disa, Habenaria és Eulophia fajok közül kerültek ki, amelyek Észak-Afrikában és Közép-Ázsiában széles körben elterjedtek voltak.

Ezek a receptek azt mutatják, hogy az orchideák ismertek voltak az ókori sumérok számára, legalábbis mint táplálék. Mivel tudjuk, hogy már több mint négyezer éve készítenek sáfránnyal ízesített italt az Orchis és Eulophia fajok gumóiból, nem kizárt, hogy a sumérok is használták őket erre a célra. Ez az ital ma salep néven ismert a Közel-Keleten. Az ókori Mezopotámiában az orchideák bizonyos fajait először fiatal anyák alkalmazták a tejtermelés serkentésére.

ÓKORI KÍNA

A történelem során a kínaiak voltak az elsők, akik teljes körűen dokumentálták és írásos bizonyítékot hagytak az orchideák gyógyászati célú felhasználásáról, amelyet csaknem 4000 éve kezdtek el rögzíteni. Az orchideák iránti érdeklődésük a legendás Sennong császárral kezdődött, aki i. e. 4000 és 2500 között élt, és akit a hagyományos kínai orvoslás atyjának tartanak.

A „Shen Nong Ben Cao Jing” („Az isteni földműves gyógynövénykönyve”) egy ősi kínai orvosi könyv, amelyet ennek a tudós császárnak tulajdonítanak, és valószínűleg i. e. 2700 körül íródott. Ezt tartják az első kínai gyógyszerkönyvnek, amely 365 különböző ásványi, növényi és állati eredetű gyógyszert ismertet. Az itt először említett orchideafajok között

szerepel a Bletilla striata, Dendrobium nobile és Gastrodia elata. Konfuciusz (i.e. 551–479) egy Cymbidium-illatú szobára utaló megjegyzése arra utal, hogy már a Krisztus előtti 6. században is termesztették az orchideát.

A kínai „lan” (蘭) szó, amelyet az orchideák megnevezésére használnak, eredetileg „illatost” jelentett, és évszázadok óta szerepel a kínai gyógyászatban. Sok régi szövegben azonban a „lan” szó általában minden illatos növényre vonatkozott, nem kizárólag az orchideákra. Az orchideákat először vadon gyűjtötték, majd a nemesi kertekben kezdték el termesztetni a Wei-dinasztia (220–265) és a Jin-dinasztia (265–317) idején. Az orchideák termesztése és szaporítása már több mint 2000 éves az első termesztett fajok: Cymbidium ensifolium, Dendrobium moniliforme és Vanda tessellata. 1247-ből fennmaradt orchideákról való írás már 37 faj termesztéséről számol be.

Bár az orchidea-termesztés a Song-dinasztia idején is elterjedt volt, igazán népszerűvé a Ming-dinasztia (1368–1644) és a Qing-dinasztia (1644–1911) alatt vált. A kínai királyi palotákban és parkokban a kertészek a Cymbidium, Vanda és Aerides fajokat függő kosarakban nevelték. Ezekben a történelmi korokban az orchideák funkciója megváltozott. Sokkal inkább dísznövényként tartották őket mint gyógynövényként. A császár gazdaságát és nemességet szimbolizálta.

1613-ban egy jezsuita misszionárius, Álvaro de Semedo (kb. 1585–1658) Kínában utazva felfigyelt ezekre a függesztett orchideákra, és „diao hua” („függő növények”) néven említette őket, mondván, hogy „különös tulajdonságuk, hogy a levegőben lebegve nőnek”.

Ma Lin (1190–1225) orchideát ábrázoló festménye finom formális realizmusával és esztétizáló egyensúlyával a döl-song kori udvari művészetet idézi.

INDIA ŐSI AYURVÉDIKUS GYÓGYÁSZATA

Kína mellett India is több ezer éves múltra tekint vissza a gyógynövények alkalmazásában, amelynek gyökerei a mágikus és okkult praktikákban keresendők. Ez vezetett az Ayurvéda néven ismert egészségügyi rendszer kialakulásához, amely a szanszkrit „Ayurveda” szóból származik, jelentése: „az élet tudománya”. A legősibb ismert ayurvédikus szövegek több orchidea fajt is tartalmaztak számos nemzetségből: Dendrobium, Eulophia, Habenaria, Orchis és Vanda.

ÓKORI GÖRÖGORSZÁG

A görög orvos Hippokratész (i. e. 460–377) gyakran nevezik az „orvostudomány atyjának”. Gyógyításához mediterrán orchideafajokat is használt, amelyek az Orchis nemzetséghez tartozhattak.

Az első írásos említéseket a mediterrán orchideákról a görög filozófus Theophrasztosz (i. e. 371–287) jegyezte fel. Két fennmaradt műve, „Historia Plantarum” („A növények története”) és „Causis Plantarum” („A növények okai”), amelyeket a 15. század közepén fordítottak le latinra, fontos források a korabeli növényismeretről.

Művének 9. könyve, amely a gyógynövényekre és azok felhasználására összpontosít, egy két kis tojásdad gumóval rendelkező növényt ír le, amelyet „orkhis” néven említ – ez az ógörög „here” szóból ered. Ezzel az elnevezéssel utalt a földi mediterrán orchideákra, amelyeknek gyökerei hasonló formájúak voltak. Az Orchidaceae család neve is ebből a szóból származik, és a Theophrasztosz által leírt fajok

ma is Orchis néven ismertek, például Orchis maculata, Orchis mascula és Orchis simia.

A görög Pedaniusz Dioszkoridész (40–90), aki orvos, farmakológus és sebész volt a római hadseregben, utazásai során összegyűjtött növényismeretét az „De Materia Medica” („Orvosi anyagokról”) című, ötkötetes enciklopédiában foglalta össze, amely két orchidea fajt tartalmazott: Orchis mascula és Orchis militaris.

77-ben Gaius Plinius Secundus vagy Idősebb Plinius (23–79), római természettudós és filo-

zófus, számos orchideafajt leírt és gyógyhatásaikat is megemlíttette a „Naturalis Historia” („Természettörténet”) című művében.

ARAB HAGYOMÁNYOS ORVOSLÁS

Az arab hagyományos orvoslás a beduinok mágikus alapú gyógyászati gyakorlataiból és az ősi civilizációk orvosi hagyományaiból alakult ki. Az egyik ilyen feljegyzésben megtalálható a középkori Közel-Kelet egyik legnépszerűbb itala salep, amely különböző Orchis fajok gumóiból készült (Orchis mascula és Orchis militaris). Európában a salep alapú italok népszerűek voltak, egészen addig, amíg az új tengeri kereskedelmi útvonalak elterjedésével a tea, kávé és csokoládé megérkezett, és a tudomány végül megcáfolta a salep gyógyhatását.

Ibn al-Baitar (1188–1248), az andalúziai arab orvos, gyógyszerész és botanikus Kitab al-Jami fi al-Adwiya al-Mufrada című művében mintegy 1400 növényfajt írt le, köztük a ma Ophrys apifera és Epipactis palustris néven ismert orchideafajokat. Az orchideák említése elsősorban gyógyászati felhasználásukhoz kötődik; Ibn al-Baitar művében összegyűjtötte és saját megfigyeléseivel kiegészítette számos korábbi arab, görög és római szerző – például Dioszkoridész – tapasztalatait. Az arab orvoslásban az Ophrys fajok gumóit afrodiziákumként és a termékenység fokozására alkalmazták, ami összhangban állt a görög-római hagyományokkal. Az Epipactis palustris gyökérkivonatait főként emésztési zavarok, láz és bélpanaszok enyhítésére használták, amint arról Ibn al-Baitar és más arab szerzők is beszámolnak. Munkáját később latinra fordították, így jelentős hatást gyakorolt

az európai reneszánsz orvoslásra, és ismeretei bekerültek a korabeli európai gyógynövény-könyvekbe.

A GÓTIKUS KOR ÉS A KÖZÉPKOR – BABONÁK ÉS BOSZORKÁNYSÁG

A csillagászat, orvostudomány, alkimia és mágia ismeretei, amelyek a Közel-Kelet, Görögország és Róma nagy tudományos központjaiból származtak, elterjedtek a középkori társadalmakban. A középkori orvoslás és gyógyító gyakorlatok visszatértek a pogány rituálékhoz és a népi gyógynövényhasználatához. A boszorkányokról úgy hitték, hogy orchideagumókat használnak szerelmi bájitalokban: a friss, kemény gumó az igaz szerelmet erősítette, míg a fonnyadt gumó a szenvedély csillapítására szolgált. Ez az orchideák afrodiziákumként való alkalmazásának hitét tovább erősítette.

A középkori európai botanikai ismeretek történetében mérföldkőnek számított Albertus Magnus (~1200–1280) német teológus és polihisztor munkássága. A De vegetabilibus libri (más néven De vegetabilibus et plantis) című művében közölte az első konkrét leírásokat Közép-Európa flórájáról. Ebben a műben szerepelt az egyik legkorábbi felismerhető leírás a ma Platanthera bifolia (kétlevelű sarkvirág) néven ismert orchideafajról is, külön kiemelve annak két jellegzetes levelét és virágzatát. Bár a faj modern neve későbbi eredetű, Albertus leírása egyértelműen azonosítható.

A De vegetabilibus az első középkori európai mű volt, amely rendszerezett módon mutatta be a növények tulajdonságait, morfológiáját és hasznosságát, részben Arisztotelész és Theophrasztosz hatására. Albertus Magnus

célja az volt, hogy megkülönböztesse a valós megfigyeléseket a legendáktól és a mágikus hiedelmektől, ami a középkorban ritkaságnak számított. A néphitben gyakran mágikus növényként jelent meg, de Albertus leírása a faj természetes jellemzőire összpontosított.

Műve a későbbi középkori és reneszánsz botanikusok, például Leonhart Fuchs és William Turner számára alapvető forrásként szolgált. Emellett Albertus Magnus a növények éghajlati és talajviszonyokhoz való alkalmazkodásának magyarázatára is törekedett, ami az ökológiai szemlélet korai megjelenésének tekinthető.

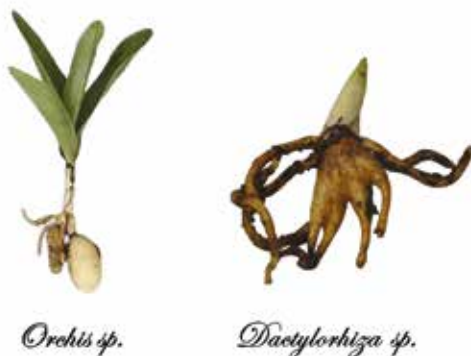
RENEZÁNSZ – A „KORA ÚJKORI” ESZMÉK

A 16. század során Európában egyre több orchideákkal foglalkozó kiadvány jelent meg. Leonhart Fuchs (1501–1566), német orvos és botanikus, 1542-ben kiadta a „De Historia Stirpium Commentarii Insignes” („Kiemelkedő kommentárok a növények történetéhez”) című könyvet, amelyben több mint 400 növényfajt említ, köztük különböző *Dactylorhiza*-fajokat is.

Az „angol botanika atyjaként” ismert William Turner (1508–1568) Itáliában tanult orvostudományt, és 1551-ben kiadta „A New Herball” című háromrészes művét. Ebben több mint 200 Angliában honos növényfajt írt le, köztük az *Orchis*-nemzetség egyes fajait, amelyeket gyomorhurut kezelésére használtak.

John Gerard (1545–1612) angol természettudós 1597-ben kiadta a „General Historie of Plantes” („A növények általános története”) című művét, amely később „Gerard’s Herball” néven vált ismertté. Művében *Orchis*-fajokat is említ, amelyeket *Satyrium feminina* vagy „Fox-Stones” néven nevezett meg. Gerard hatása az észak-amerikai gyarmatok orvoslásában is jelentős volt, mivel az angol telepesek magukkal vitték könyvét az Újvilágba. Sok olyan növényfajt, amelyet Gerard leírt, később Angliából telepítettek át Amerikába, köztük a *Cypripedium calceolus* orchideát. *Cypripedium* kivonatát idegrendszeri zavarokra alkalmazták.

John Parkinson (1567–1650) 1640-ben kiadta a „Theatricum Botanicum” („Növények színháza”) – Egy nagyszabású gyógynövénykönyv) című művét, amely részletesen osztályozta az

orchideákat, különválasztva az ovális gumójú és a tenyér alakú gumójú fajokat. Emellett megfigyelte, hogy az orchideák apró porszerű magokat hoznak, miután elvirágzanak.

A 17. században Nicholas Culpeper (1616–1654) angol botanikus, két fő csoportra osztotta az *Orchis*-fajokat: azokra, amelyeknek két kerek gumójuk van, és azokra, amelyeknek kéz alakú vagy tenyérszerű gumójuk van, például a *Dactylorhiza*-fajok.

GYARMATOSÍTÁSOK KORA

A gyarmatosító birodalmak (portugálok, spanyolok, hollandok, britek) az elfoglalt területeket elkezdték felfedezni és megpróbálták minél jobban megismerni az ottani élővilágot. A portugálok és spanyolok főleg Közép- és Dél-Amerikából importáltak számos növény fajt, különösen fűszereket és ehető növényeket. Sajnos maja és inka gyógynövénykönyvek nem maradtak fenn, mivel 1562-ben egy bigott ferences püspök tüzet vetett a maja kódexekre. A megmaradt töredékek nem tartalmaznak értékes botanikai információkat, viszont ma is sok közép- és dél-amerikai faluban az emberek hisznek a betegségek spirituális eredetében, és a gyógyításban sámánokat és varázslatokat alkalmaznak. Körülbelül 65–70 orchideafajt használnak gyógyászati célokra.

Az Azték birodalomból viszont fenn maradt egy jelentős alkotás. Martín de la Cruz, egy megkeresztelt mexikói őslakos, nahuatl nyelven foglalta össze az aztékok által ismert gyógynövényeket és azok gyógyhatásait. Művét Juan Badiano (1484–?) fordította le latinra *Libellus de Medicinalibus Indorum*

Herbis címmel. Az 1552-ben készült kézirat volt az első ismert latin nyelvű orvosi munka, amelyet az Újvilágban írtak. A mű nemcsak a növények leírásait, hanem részletes illusztrációikat is tartalmazta, hogy segítse az európai orvosokat az amerikai flóra felismerésében.

A kéziratban nyolc orchideafaj szerepel, köztük a *Vanilla planifolia*, amelyet hisztéria, láz, impotencia, reuma ellen, valamint az izomerő növelésére alkalmaztak. Az *Encyclia citrina*-t fertőzött sebek kezelésére, a *Laelia autumnalis*-t köhögés csillapítására, a *Stanhopea hernandezii*-t napszúrás ellen, míg az *Arpophyllum spicatum*, *Bletia catenulata*, *Cranichis speciosa* és *Epidendrum pastoris* fajokat vérhas elleni szerként használták. Külön érdekesség, hogy a *Vanilla planifolia* ebben a forrásban nem csupán aromás növényként, hanem gyógyhatású szerként is megjelenik, ez az egyik legkorábbi ilyen említés.

Martín de la Cruz gyakran említett a növényekhez kapcsolódó rituálékat is, ám ezek a latin fordításból sokszor kimaradtak, mivel a spanyol gyarmatosítók nem nézték jó szemmel a „pogány” elemeket. A kézirat később Itáliába került, a Vatikáni Könyvtárba, ahol hosszú ideig feledésbe merült, mígnem a 20. században újra felfedezték. Bár Európában nem terjedt el széles körben, a Libellus értékes betekintést nyújtott az azték orvostudomány gazdagságába, és bizonyította az őslakos kultúrák fejlett gyógynövényes tudását.

A hollandok és a britek a későbbiekben számos trópusi orchideát importáltak különösen Délkelet-Ázsiából. A Holland Keleti-indiai Társaság megalakulása is elősegítette az egzotikus növények elterjedését Európában.

ÉSZAK-AMERIKAI INDIÁNOK GYÓGYÁSZATA

Az észak-amerikai indiánok is alkalmazták orchideákat gyógyításra. Különböző *Cypripedium*-fajokat használtak szorongás, hisztéria, rohamok, görcsök és más idegrendszeri zavarok kezelésére.

A korai európai telepesek gyakran rászorultak ezekre az indián gyógymódokra, mivel ritkán volt elegendő európai gyógyszerkészletük. Az orchidea alapú gyógyszerek egészen a 20. századig szerepeltek az Egyesült Államok hivatalos Gyógyszerkönyvében.

A *Cypripedium parviflorum* és a *Cypripedium pubescens* szintén idegrendszeri gyógyírként szerepelt a brit és több európai farmakopéiában. Az indián törzsek földrajzi elhelyezkedésüktől függően más-más orchideafajokat ismertek és használtak. Összesen kb. két tucat észak-amerikai orchideát alkalmaztak a bennszülött gyógyászatban.

Az orchideák és az ember kapcsolata összetett. Történetük felfedezéseket és kalandokat, boszorkányságot és mágiát, szimbolizmust és okkultizmust, függőséget és áldozatot, vágyat és gazdagságot foglal magában. Az orchideák, miután meghódították a Föld szinte minden élőhelyét, úgy döntöttek, hogy az emberiség történetét is árnyékként követik évezredek óta, az ókortól egészen napjainkig.

Felhasznált irodalom:

Angheliescu, N. E. D., Bygrave, A., Georgescu, M. I., Petra, S. A., & Toma, F. (2020). A history

Cypripedium parviflorum

of orchids. A history of discovery, lust and wealth. Scientific Papers. Series B. Horticulture, 64(1). Emmart, E. W. (transl. & ed.) (1940). The Badianus Manuscript (Codex Barberini, Latin 241). An Aztec Herbal of 1552. Baltimore: The Johns Hopkins Press. Endersby, J. (2016). Orchid: A Cultural History. The University of Chicago Press. Levey, M. (1973). Ibn al-Baitar: Islamic Science and Medicine. Morten, A. G. (1981). History of Botanical Science. Academic Press. Teoh, E. S. (2019). Orchids as Aphrodisiac, Medicine or Food. Springer.

Gaál Botond

Stigmatodon minimus - A brazil sziklák apró gyöngye

Dr. Szabó Zsuzsa

A *Stigmatodon* nemzetség jelenleg 36 fajt foglal magában. Ez a nemzetség kizárólag Brazília keleti részén, sziklás kiemelkedéseken (tanúhegyeken és hegyvidéki sziklás gyepeken) fordul elő, és jellemző tagjaira a félig xeromorf vagy xeromorf (szárazságtűrő, illetve szárazságtűrő), bőrszerű, általában háromszög alakú levelek; a virágzati fellevelek színe a zöldtől a borvörösről, lilásgesztenyén, szalmasárgán át a feketéig terjed; virágaik éjszakai nyílásúak; csészeleveleik zöldek, borvörösek vagy feketés-borvörösek; szirmaik jól fejlett tövi függelékekkel rendelkeznek; porzóik rendszerint két csoportban helyezkednek el, oldalanként három-három a párta szélén; a bibék hasogatott-cső típusúak, egyes esetekben pedig a csavart-lemez típusúak lehetnek.

Espírito Santo államban nagy számban találhatók kupola alakú tanúhegyek, amelyek hatalmas és nehezen megközelíthető függőleges falakkal rendelkeznek, és amelyeken hiperepilitikus (függőleges sziklafalakon élő) broméliák élnek, így többek között a *Stigmatodon* nemzetségbe sorolható fajok is. Az elmúlt 20 évben számos új *Stigmatodon* fajt írtak le ezeken a függőleges falakon, többek között: *S. harryluther*, *S. fontellanus*, *S. euclidianus*, *S. multifolius*, *S. sanctateresensis*, *S. bifidus*, *S. magnibracteatus*, *S. attenuatoides*, *S. viridibracteatus*, valamint a *S. lemeanus*, ami indokolttá teszi a nagy erőfeszítéseket ezen nehezen hozzáférhető, feltáratlan élőhelyek elérésére és rejtett biodiverzitásuk leírására. Dayvid R. Couto és munkatársai az

„Atlanti-erdő sziklás tanúhegyeinek edényes flórája” projekt keretében végzett terepi expedíciók során Espírito Santo állam tanúhegyein egy új hiperepilitikus *Stigmatodon* fajt találtak. Az új fajt a leginkább hasonló *Stigmatodon* amadoi fajjal hasonlították össze.

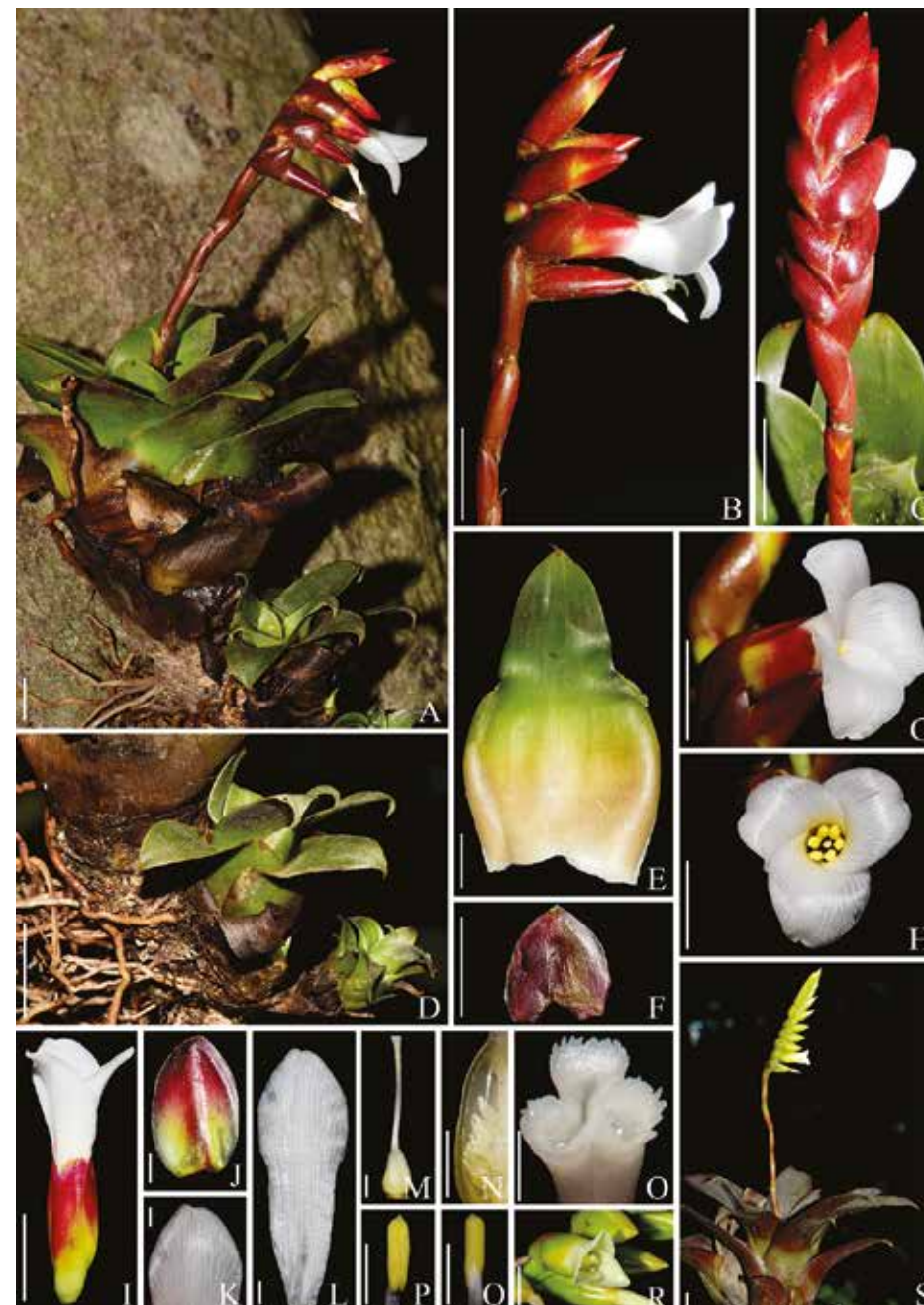
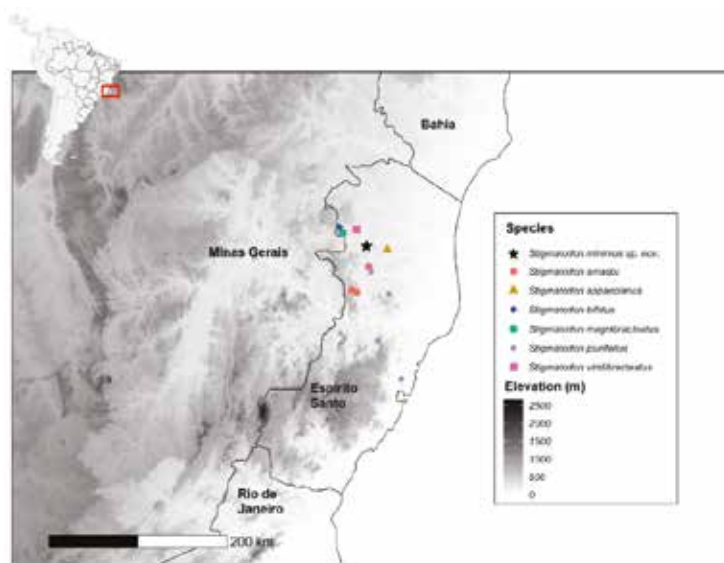
A példányokat Espírito Santo állam szikla tanúhegyeinek növényzetén végzett terepi munka során gyűjtötték, sziklamászó technikák és felszerelés alkalmazásával, hogy biztonságosan elérjék a populációt, amely kizárólag a tanúhegy nagy függőleges falaira korlátozódik. A típuspéldányt préselték és szárították, majd a Rio de Janeiro Botanikus kert herbáriumi gyűjteményében helyezték el.

Az újonnan leírt faj morfológiailag hasonlít a *S. amadoi*-hoz, de jól megkülönböztethető a virágzáskor jelentősen kisebb mérete alapján (kb. 15 cm vs. 32–43 cm magas), rövidebb virágzatával (kb. 3,5 cm vs. 12,5–14 cm hosszú), vöröses-borvörös vagy lilásvörös virágzati felleveleivel (szemben a zölddel), nappali virágnyílásával (szemben az éjszakai nyílással), valamint függelék nélküli szirmaival (szemben a jól fejlett függelékekkel rendelkező szirmokkal).

A növény sziklai élőhelyű (rupicolous), fénykedvelő, virágzáskor kb. 15 cm magas, tövi sarjakkal szaporodik. A levelek száma 17, sűrűn törzsszerű, bőrszerűek, szélesen tölcser alakú rozettát alkotnak; a levélhüvely közel kör alakú, 3–4×3,5–4,7 cm, mindkét oldalon sűrűn és aprón halvány gesztenyebarna pikkelyszőrös, a

csúcs felé zöld; a levéllemez közel háromszögű, hegyes vagy tompa és aprón kihegyesedő, a csúcsa felé majdnem lapos, félig szétterülő vagy visszahajló, 2,8–3,6 cm hosszú, 2,2–2,5 cm széles az alapon, mindkét oldalon ritkán és alig észrevehetően fehér szőrökkel borított, amelyek nem fedik el a lemez színét, felső oldala zöld, alsó oldala az alapon zöld, a csúcs felé sötétlila. A kocsány félig felálló, kb. 9 cm hosszú, kb. 2,5 mm átmérőjű, sötét borvörös, majdnem csupasz, virágzáskor nem barázdált; a kocsányfellevelek levélszerűek, elliptikusak, hegyesek és aprón kihegyesedők, méretük kb. 15×8 mm, felálló, fedők, kissé meghaladják az ízközöket, alsó oldalukon csupaszok, alig ráncosak, vörös-borvörös, felső oldalukon gesztenyebarna pikkelyszőrök főként a csúcs felé, zöldek. A virágzat egyszerű, félig felálló, virágzáskor körvonala lineáris, kb. 3,5 cm hosszú, kb. 7 virágú; a főtengely sima virágzáskor, vörös-borvörös, csupasz, tompán szögletes, kissé hajlékony, a virágzati fellevelek közel kör alakúak, hegyesek, 11–12×12 mm méretűek, felső oldalukon ritkán és alig ész-

revehetően fehér pikkelyszőrök, zöldek, alsó oldalukon csupaszok, alig ráncosak, vörös-borvörösök vagy lilászörök, taraj nélküliek, a virágokkal egy irányba állók és nem fedők virágzás előtt és alatt, vékonyan bőrszerűek, fényesek, ereztettek, kb. a csészelevelé hosszának feléig érnek. A virágok kb. 30 mm hosszúak (szirmok kiterítve), nappali nyílásúak, nem illatosak, kétsorosak, sűrűn állók és virágzáskor egy irányba rendezettek;; a csészelevelek szélesen tojásdad-elliptikusak, tompák, szabadok, vékonyan bőrszerűek, kivéve a hártás csúcsi széleket, simák, majdnem csupaszok, alsó oldalukon sötétvörösök a csúcs felé. A szirmok keskenyen spatulások, csúcsuk szélesen lekerékített és bemetszett, virágzáskor csúcsuk felé visszahajlók, 23–26×8–9 mm méretűek, fehérek, függelék nélküliek, de tövükön alig észrevehető hosszanti tarajokkal; a párta töve kb. 14 mm hosszan csöves, a végén harang alakú, 15–18 mm átmérőjű; a porzók a párta tövi csöves részében ülnek, virágzáskor nem láthatók; a porzószálok szabadok, hengeresek, fehérek; a bibe hasogatott-cső alakú, szélei sűrűn

fogazottak, szemölcsök nélkül, kb. 1 mm átmérőjű, fehér, kissé meghaladja a portokokat; a magkezdemények végükön jól láthatóan nyúlványosak. A toktermés ismeretlen.

A faj neve a latin „minus” szóból származik, amely jelentése: nagyon kicsi, legkisebb, minimum. Ez közvetlen utalás a faj méretére, amely a legkisebb a Stigmatodon nemzetségen belül.

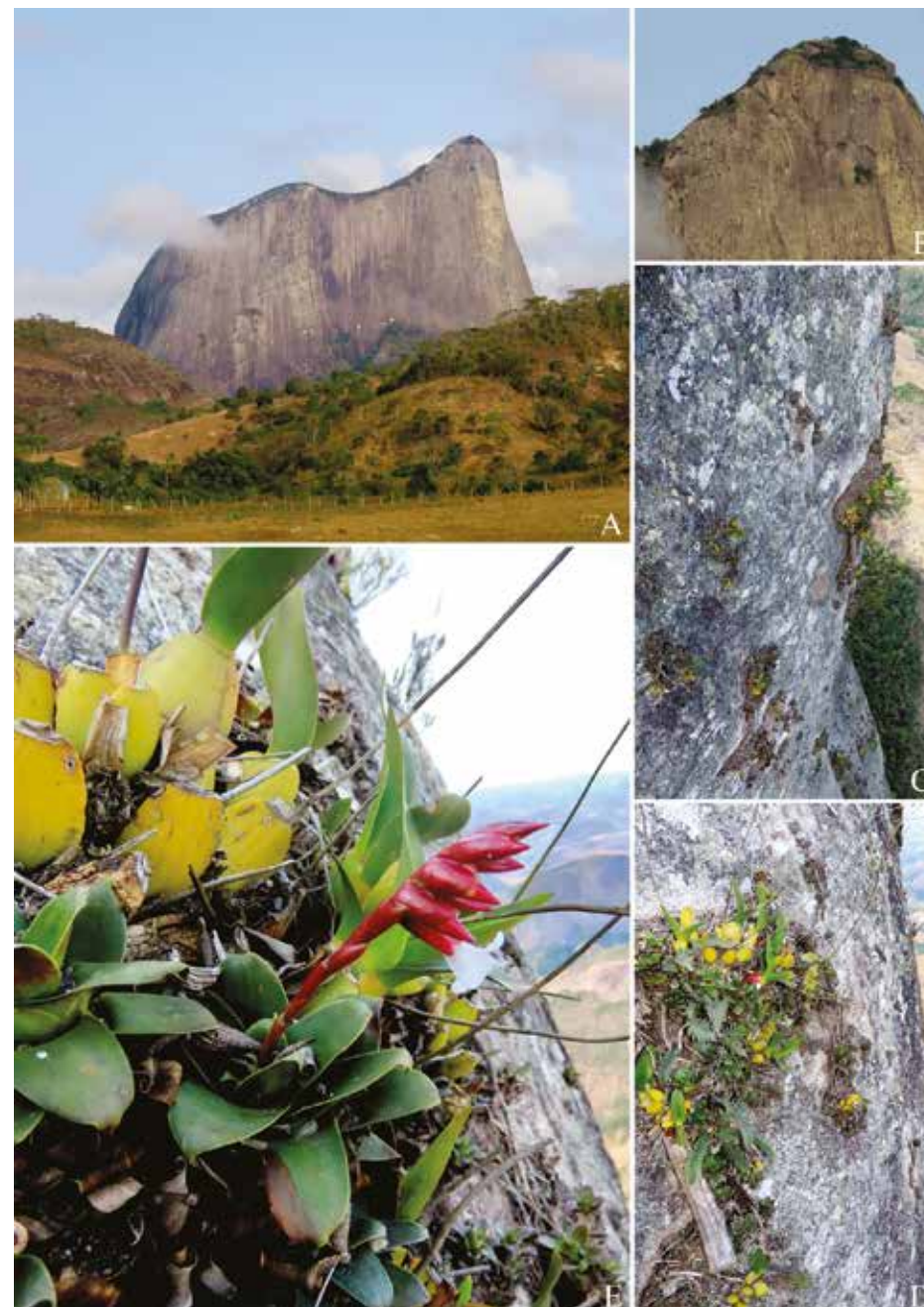
A Stigmatodon minimus példányát Nova Venécia településen találták, Espírito Santo állam északnyugati részén, Minas Gerais határának közelében, Brazília délkeleti részén. Az új faj hiperepilitikus vagy sziklalakó (saxicolous), az Atlanti-erdő övezet tanúhegyeinek függőleges sziklafalain él. A típuslelőhely, amely Pedra da Fortaleza néven ismert, kis populációkat foglal magában, amelyek elszórtan helyezkednek el a sziklafalakon, kizárólag a tanúhegy legmagasabb és leginkább kitett részein, kb. 954 m tengerszint feletti magasságban. Alkalmanként néhány egyed kisebb sziklanövényzet-szigetekkel keveredve nő, amelyek meglepő módon ilyen meredek falakon fejlődnek. A vizsgált példányt az első szerző gyűjtötte sziklamászó technikák és felszerelés segítségével, körülbelül 30 m-rel a csúcson, egy kitett falon. Espírito Santo északnyugati és közép-nyugati régiója az Atlanti-erdő brazil szikla tanúhegyeinek tömkelegét rejt. Ez a régió, amely „Cukorsüveg-föld” néven ismert, kiterjedt függőleges sziklafalakkal jellemezhető, amelyek tipikus élőhelyei a Stigmatodon fajoknak. Nova Venécia településen néhány Stigmatodon faj előfordulását dokumentálták, mint például a *S. apparicianus*, amelyet a Pedra do Elefante-ről írtak le, kb. 25 km-re egyenes vonalban a Pedra da Fortaleza-tól; valamint a *S. plurifolius*, amelyet Cristalina körzetben jegyeztek fel, kb. 14 km-re a Pedra da Fortal-

eza-tól. Nova Venécia határának közelében négy Stigmatodon faj típuslelőhelye is megtalálható: *S. amadoi* Águia Branca településről, *S. bifidus* és *S. magnibracteatus* Águia Doce do Norte településről, valamint *S. viridibracteatus* Barra de São Francisco-ból. Ezek közül csak a *S. amadoi* mutat morfológiai hasonlóságot a *S. minimus* fajjal.

A Stigmatodon minimus eddig csak a típuslelőhelyéről ismert, a Pedra da Fortaleza tanúhegyről, amely Espírito Santo északnyugati részén található, alacsonyabb fekvésű tanúhegy, 4 km²-es területi kiterjedéssel, míg az előfordulási terület nem meghatározott. Látványos ritkasága és korlátozott endemikus elterjedése miatt, kis populációkkal, amelyek nem tartoznak semmilyen védett területhez, így hivatalosan nem védettek és a közeljövőben véletlenszerű események hatásainak kitéttek, indokolt a faj „Sebezhető” kategóriába sorolása. Ugyanakkor kiemelendő, hogy Nova Venécia település Espírito Santo egyik legnagyobb díszkőbányászati központja, ahol számos bánya működik a tanúhegyekben a Pedra da Fortaleza közelében, ami komoly aggodalomra ad okot (a fajt leíró kutatók személyes megfigyelése alapján). Emellett megjegyzendő, hogy a régióban nagy mennyiségben találhatók kupola alakú szikla tanúhegyek, és a további kutatások új információkat szolgáltathatnak a *S. minimus* fajról, ami szükségessé teheti természetvédelmi státuszának újraértékelését.

Dayvid R. Couto és munkatársai (2025) A diurnal new species of Stigmatodon (Bromeliaceae, Tillandsioideae) from vertical rock walls of the Atlantic Forest inselbergs, Espírito Santo state, Brazil. Phytotaxa 720 (2): 149–156.

Dr. Szabó Zsuzsa

Orchideák a csészében – Italkultúra, hagyomány és tudomány a világ orchideafőzeteiről

Gaál Botond

Manapság a tea szót növényi részekből készült forrázat vagy főzetre szoktuk használni. Eredetileg, a tea egy olyan ital, amelyet úgy készítenek, hogy forrásban lévő vizet adnak a *Camellia sinensis* szárított leveleihez. Viszont a kifejezést gyakran használják más növények virágaiból, leveleiből vagy terméseiből készült forró italokra is (például krizantém, kamilla, izzóp, levendula, hárs, rózsa vagy hibiszkusz). Az ilyen gyógynövényes italok pontos neve a „főzet”. Napjainkban már számos helyen lehet vásárolni „gyümölcsteát”, amivel a hagyományos teák helyettesíthetők, sőt egyes esetekben nagyobb élvezeti értéket képviselhetnek. Hajdanán nem volt ez ilyen egyszerű, viszont akkor is igény mutatkozott a kellemes fűszeres ízű italokra. A történelem során számos különböző kultúra más-más orchidea fajtákat használt fel, hogy ízes italokat és gyógyhatású készítményeket állítson elő. Rövid történeti áttekintést adok arról, hogyan és miért használták az orchideák különféle részeit főzetek készítésére a világ különböző tájain, és milyen mítoszok, hiedelmek, tudományos felfedezések fűződnek ezekhez az italokhoz. Remélem, hogy az olvasó nemcsak az orchideák szépségét, hanem kultúrtörténeti és etnobotanikai értékeit is új szemszögből ismeri meg.

Az orchideák italokban való felhasználásának története – hasonlóan a teához – a kapzsi-

ság, a vágy, a szexualitás, a vérontás és a kalózkodás történeteivel tarkított, ugyanakkor az emberi találékonyság, szeretet, nagylelkűség és együttérzés is megjelenik benne.

VANÍLIA

Amikor Cortés 1520-ban elküldte az Azték zsákmányát Spanyolországba, abban vanília is szerepelt, amely az Orchidaceae családba tartozó *Vanilla planifolia* szárított, erősen illatos termése. A spanyolok először nem kedvelték az italt, egyikük állítólag azt mondta: „jobb a disznóknak adni, mint embernek kínálni”. Azonban, amikor cukorral és tejjel ízesítették, a vanília Erzsébet angol királynő és Madame de Pompadour kedvencévé vált.

A vanília illata az érlelt, sötétbarna vaníliarudak (toktermések) ragacos belsejében található. A vanillin a fő illatanyag, de számos egyéb illékony vegyület is hozzájárul a bourbon vanília jellegzetes aromájához. A tahiti vanília gyümölcsösebb illatát a piperonal és a diacetil jelenléte adja, amely cseresznyére, aszalt szilvára, édesgyökérre és borra emlékeztet. Azonban a tradicionális hiedelmekkel ellentétben egyik vegyület sem rendelkezik valódi afrodiziákum hatással.

SALEP

Az *Orchis mascula* fajt is felhasználták salep készítéséhez.

Az a félreértett elképzelés, hogy egyes orchideák afrodiziákumként működnek, a „jelképek tana” (Theory of Signatures) nevű ókori görög hiedelemből ered. Ez az elmélet azt feltételezte, hogy egy növény megjelenése

vagy részei elárulják annak gyógyászati felhasználását. A teraszter mediterrán orchideáknak páros gumóik révén (görögül „orchis” = here) erőteljes nemi vágyfokozó hatást tulajdonítottak, legalábbis a korabeli hiedelmek szerint. Sőt, úgy tartották, hogy ha a férj a nagyobb, húsos gumót fogyasztja, akkor fia születik, míg ha a feleség a soványabb, zsugorodott gumót eszi meg, akkor lánya lesz.

A salep, amelyet orchideagumók porából készített főzetként fogyasztottak, rendkívül táplálónak számított a magas keményítőtartalma végett. A tengerészek éhínség elkerülése érdekében a salepet mindig hajókészletek között kellett tartani.

A salepet hasmenés esetén kásaként fogyasztották, mivel jótékony hatásúnak tartották. Törökországban különösen a csecsemők hasmenésének régi népi gyógymódjaként használták. John Lindley beszámolója szerint a bőrre kenve is nyugtató hatású.

Törökország egykor nagy mennyiségben exportálta a salepet, ám a törökországi őshonos orchideák ma már súlyosan veszélyeztetettek, ezért a salep kivitelét mára betiltották.

FAHAM

A faham egy hagyományos ital Réunion szigetén, amely a *Jumellea fragrans* nevű, monopodiális epifita orchidea leveleiből készült. A faj a Réunion magas hegyoldalain nő, valamint Mauritiuson is előfordult. Az 1860-as évek közepén egy francia vállalat Párizsba importálta a fahamot, és azt jósolta, hogy hamarosan közismert itallá válik. A cél nem az volt, hogy a faham leválsa a kínai teát, hanem hogy egy olyan italt kínáljon, amely nem

Jumellea fragrans

serkenti az ébrenlétet. Egy további előnye az volt, hogy amikor egy dobozt kinyitottak, az erős illat hosszan betöltötte a helyiséget. A faham leveleit házi rumok ízesítésére is használták (rum faham).

A faham azonban nem lett sikeres világszer-
te. A folyamatos és elegendő mennyiség

biztosításának nehézségei miatt a termék túl drágává vált. Egy csésze ital elkészítéséhez 1 gramm levélre volt szükség. Egy doboz 50 vagy 100 csésze italhoz elegendő mennyiséget tartalmazott.

Jumellea fragrans ma is ritka a természetben. Élőhelyei az alacsony hegyvidéki erdőkben erősen veszélyeztetettek, és Mauritiuson a hosszúfarkú makákók is pusztítják. A védettség ellenére illegális kereskedelemben előfordul. Egy holland botanikus kollégám mesélte, hogy amikor Reunion szigetén járt, az egyik árust a piacon megkérdezte, hogy valahol meg tudja-e kóstolni a fahamot. Az eladó óvatosan előhúzott egy kis dobozt az asztal alól, amiben J. fragrans volt. Sajnos, valószínűleg a természetből gyűjtött példány.

SHIHU

A shihu nevű italt a Dendrobium kiszáritott száraiból készítik Kínában. A shihu főzet enyhén édes és savanykás ízű. Úgy vélik, hogy

erősíti a szervezetet, javítja a látást és elősegíti a hosszú életet. A shihu népszerű a hagyományos kínai orvoslásban, és gyógynövényboltokban is, szárított-árak üzleteiben kapható. A Han-dinasztia korabeli (1. század) Shen Nong Bencao Jing gyógyszerkönyvében csak két kisebb méretű, litofiton Dendrobium fajt írtak le shihuként: D. officinale és D. moniliforme.

A Tang-dinasztia (618–907) gyógyszerkönyvei már Dendrobium nobile-t és néhány epifiton fajt is tartalmaztak. Ma több mint 30 Dendrobium faj tartozik a shihu kategóriába, de az egyes fajok ára tízszeres eltérést mutat. A legdrágább shihu a két eredeti fajból keszül. 2016-ban több mint 7000 hektáron termesztették Kínában, és a növényeket erdőkbe és sziklára is visszatelepítették.

DENDROBIUM CHRYSOTOXUM – VIRÁGFŐZET

A Dendrobium chrysotoxum bioaktív hatóanyagai, mint az erianin, a chrysotoxin és a poliszacharidok – íránt az utóbbi években

megnövekedett tudományos érdeklődés mutatkozik, különösen azok rákellenes tulajdonságai miatt. A kutatások eredményei alapján ezek az anyagok elsősorban a vegetatív részekben, azaz a szárakban és levelekben koncentrálnak. Ennek ellenére a faj díszítő értékű, aranyárga virágait egyes esetekben gyógynövényes főzetként kezdték árusítani. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a virágokat eddig kevésbé vizsgálták, és a rendelkezésre álló adatok alapján nem tartalmaznak számottevő mennyiségű ismert hatóanyagot. Következésképpen a virágrészekből készült készítmények farmakológiai hatása nem tekinthető megalapozottnak.

ANOECTOCHILUS – GYÓGYNÖVÉNYES FŐZET

Anoectochilus formosanus és Anoectochilus roxburghii húsos levélű ékszerorchideák, amelyeket elsősorban látványos lombzatuk miatt termesztnek. A két faj nagyon hasonló megjelenésű, és mindkettő kinsenosidot tartalmaz, amely sokféle farmakológiai hatással bír.

A hagyományos kínai orvoslásban az *Anoectochilus* egész növényét alkalmazzák: láz, fájdalom, zsibbadás, köhögés, véres hányás, kigyómarás, cukorbetegség kezelésére. Tajvani kutatók azt vizsgálták, hogy az *Anoectochilus formosanus* vizes kivonata megóvja-e a májat a szén-tetraklorid (mérgező vegyület, vegytisztító szer) által okozott károsodástól. Az eredmények alapján az *A. formosanus* vizes kivonata csökkentette a vércukorszintet és a vérzsírokat, növelte az állóképességet, valamint megelőzte a csonttrikulást.

A 21. század elején Tajvanon és Kína Fucsien tartományában megindult az *Anoectochilus* kereskedelmi termesztése. 2008-ban 1 kg friss *Anoectochilus* ára 100 amerikai dollár volt. Az emberek otthoni gyógyfűves kertekben kezdték termesztani.

Összességében elmondható, hogy az orchideák nemcsak díszítő értékkel bírnak, hanem számos kultúrában és a modern tudományban is értékes forrásai bioaktív vegyületeknek. Napjainkban az orchideák hatóanyagainak kutatása egyre inkább biotechnológiai és farmakológiai irányt vesz: a *Dendrobium* fajok poliszacharidjait, alkaloidjait és fenolos vegyületeit rákellenes, gyulladáscsökkentő és antioxidáns tulajdonságaik miatt vizsgálják; a vanília illatanyagait az élelmiszeripar mellett az aromaterápiában is kutatják, míg az *Anoectochilus* fajok kinsenosidjai ígéretesek a cukorbetegség, csonttrikulás és májkárosodás elleni szerek fejlesztésében. A modern növényi biotechnológia célja ezek-

nek az értékes anyagoknak fenntartható, természetrombolás nélküli előállítás, például szövettenyésztett vagy sejt kultúrák segítségével. Természetesen senkit nem buzdítok arra, hogy otthon főzetet készítsen saját orchideáiból, már csak azért sem, mert a legtöbb kertészetben és gyűjteményben erős permetszereket használnak, amelyek a növény felszínén és/vagy szöveteiben akkumulálódhatnak, így kockázatos lenne kipróbálni. Ha azonban valakinek van olyan szerencséje, hogy például Kínában megkóstolhatja a shihu-t vagy az ékszerorchidea-főzetet, mindenképpen várjuk a beszámolóját.

Felhasznált irodalom

American Orchid Society. (2022). Orchids: The Bulletin of the American Orchid Society, 91(2). Chen, W. H., Wu, J. J., Li, X. F., Lu, J. M., Wu, W., Sun, Y. Q., ... & Qin, L. P. (2021). Isolation, structural properties, bioactivities of polysaccharides from *Dendrobium officinale* Kimura et. Migo: A review. International Journal of Biological Macromolecules, 184, 1000-1013. Sing, A. S. C., Smadja, J., Brevard, H., Maignial, L., Chaintreau, A., & Marion, J. P. (1992). Volatile constituents of faham (*Jumellea fragrans* (Thou.) Schltr.). Journal of Agricultural and Food Chemistry, 40(4), 642-646. Teoh, E. S., & Teoh, E. S. (2019). Dwelling on rocks (Shihu). Orchids as Aphrodisiac, Medicine or Food, 69-86.

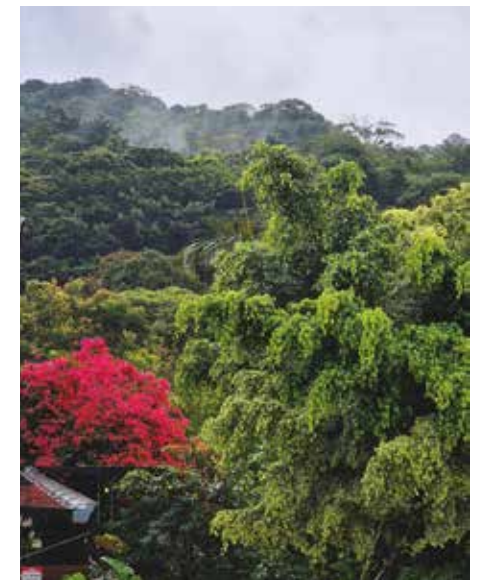
Gaál Botond

Don Alvaro orchideakertje a világ legzöldebb országának köderdejében

látogatásunk a monteverdei Orchidgardenben

Kókény Tímea

Alvaro Salazar Méndez több, mint 25 évvel ezelőtt álmodta meg, majd hozta létre Monteverdében az Orchideakertet, amely részben Costa Rica endemikus orchideáit mutatja be.

A gyűjtőszenvedély egy napsütéses reggelen kezdődött 35 évvel ezelőtt, amikor Don Alvaro az erdőben sétálva meglátott egy apró növényt, színes miniatűr virágokkal. Ez a pillanat meghatározó volt, és ettől kezdve egyre jobban érdekelték a mini orchideák, melyeket szenvedéllyel és csodálattal gyűjtött. Rövid

idő alatt egyre több orchideát „mentett meg”, melyeket a szél és a viharok leszakítottak a fákról Monteverdében. Majd néhány évvel később úgy döntött, hogy a nyilvánosság számára is megmutatja gyűjteményét, megosztja szenvedélyét és tudását, és így mindenkinek megadatik a kiváltság, hogy testközelből láthassa a természet ezen miniatűr csodáit.

Ma a Monteverde Orchid Garden több, mint 450 különböző fajnak ad otthont egy csendes, de annál különlegesebb helyen.

Monteverde a Tilarán-hegységben található, az ország egyik legfontosabb öko-turisztikai központja, itt található a Reserva Biológica Bosque Nuboso Monteverde, a Monteverdei Köderdőrezervátum, melyet a National Geographic a köderdőrezervátumok koronaékkövének nevezett. Nem túlságosan nagy területről beszélünk, kicsivel több, mint 53 km²-ről, tengerszint feletti magassága 1400 méter. Egy buja, ködös és nedves, mégis szellős és hűvös hegyvidéki hely. A régió éves átlaghőmérséklete 18 °C, az éves csapadékmennyiség átlagosan 3000 mm, a páratartalom pedig 74% és 97% között ingadozik. És minden nap esik az eső, függetlenül attól, hogy száraz vagy épp nedves évszak van. A különbség csupán annyi, hogy a száraz évszakban kevesebb az eső és rövidebb ideig tart az égi áldás. Mi a nedves évszakban utaztunk ide, ami miatt párszor bőrig áztunk, viszont ez azzal a megfizethetetlen élménnyel párosult, hogy a köderdő függőhídjain csak ketten sétálgattunk, de erről bővebben kicsit később.

Orchideaszerető- és gyűjtő emberként egyértelműen kihagyhatatlan volt számunkra a kert meglátogatása. Óriási kíváncsisággal és várakozással tekintettünk a látogatás elé, és nem csalódtunk. A kert nem nagy területű, inkább egy kis ékszerdoboz, ahol a mini orchideák mintegy drágakövekként sorakoztak a fák ágain.

A látvány, ami fogadott minket, ámulatba ejtő volt. Nem csupán a fajgazdagság, és az olyan orchideáknak a látványa volt lenyűgöző, melyeket eddig könyvekben sem láttunk, de az a rendezettség és egyben bujaság is, ami jellemezte a kertet. Mikor első alkalommal végigjártuk, szinte be sem tudtuk fogadni, fel sem fogtuk a látottakat és még 3-4 alkalommal végig kellett sétálnunk lassan, immár elmerülve a látványban és még így is volt olyan orchidea, amelyet csak az utolsó „körben” vettünk észre.

Cischweinfia dasyandra

Lepanthes costaricensis

Epidendrum pseudepidenrum

Pterothallis gonzaleziorum

Brassia verrucosa

Lockhartia amoena

Stanhopea wardii

Macroclinium ramonensis

Lockhartia hercodonta

Maxillaria pseudoneglecta

A kert a köderdők hangulatát idézte, árnyas, hűvös és ködös. A kertben sok olyan orchideát láttunk, amely esetén csak a nemzetség volt ismert, továbbá nem fordítanak akkora gondot és tulajdonítanak nagy jelentőséget a nevezéktannak sem. A kertben lévő növényeknek kb 20%-a virágzott ott jártunkkor, és a segítők szerint ez jellemző az év minden szakaszában, tehát bármikor is látogatunk

ide, számos virágzó orchideában gyönyörködhetünk. Az orchideák gondozása itt azok átültetését, esetenkénti tápozását, az elnyílt virágok levágását jelenti, mivel az öntözést megoldja a természet.

Több olyan miniatűr orchidea is volt, amelyet Európában nemhogy nem láttunk, de mégcsak nem is hallottunk róluk és ahogyan

Gongora armeniaca

Specklinia tribuloides

Cattleya sp.

Dichaea intermedia

Peristeria elata

Bevezető út a kertbe

Bulbophyllum rotchildianum

Coelogyne nitida

Keferstenia candida

itthon kérdeztük a miniket gyűjtő társainkat, ők is megerősítették, hogy itthon sem, de Európában sem lehet ezeket az orchideákat sem látni, sem beszerezni. Ezek neveikben is utalnak endemikus származási helyükre, mint pl. a *Lepanthes montevidensis* vagy *costaricensis*, a *Specklinia costaricensis*, az *Ornithochilus lancesterii*.

A kertben több, mint négy óra hosszát töltötünk el, közben szó szerint bőrig áztunk, ezért ötödszörre is végimentünk, hogy az esőtől felfrissült orchideákat és kertet is megcsodálhassuk. A több órás bókálzás perceknek tűnt a mini orchideák paradicsomában, és felejthetetlen élményt nyújtott.

Kökény Tímea

Dracula astuta

Lycaste panamensis

Pleurothallis rowleyi

Phragmipedium longifolium

Specklinia glandulosa

Biostimulánsok az orchidea termesztésben 2.

Dr. Szabó Zsuzsa

Az előző lapszámban megjelent első részben a különféle vitaminokat és tengeri alga kivonatokat tartalmazó biostimulánsokat mutattuk be, így a SuperThrive-ot, Kelpak-ot és Asco Alga-t. Jelen cikkben az olvasók megtudhatják, hogy miként járulhatnak hozzá növényeink egészségéhez a különféle szerves mikroorganizmusok, vagy akár a tengeri herkentyűk kitin pánclijából készült kitozán.

SOFTGUARD

Napjainkban a kitozán az egyik legnépszerűbb biopolimer, mivel nem mérgező, biokompatibilis, antioxidáns, rákellenes, biológiailag lebomló és antimikrobiális tulaj-

donságokkal is rendelkezik, amely elsősorban tengeri herkentyűk kitin pánclijából állítható elő gazdaságosan. Szerkezetileg a kitozán egy lineáris polimer, amely két alegységből áll: D-glükózaminból és N-acetil-D-glükózaminból, amelyeket 1,4-glikozidos kötések kapcsolnak össze. Az elmúlt évtizedben a kitozánnal kapcsolatos kutatások száma egyre növekszik, mivel jelentős és sokrétű felhasználási lehetőségei vannak az élet számos területén, például a növénytudományokban.

A növényekben a kitozánt nagyrészt biotikus és abiotikus stresszhatások kivédésére használják. A kitozán biofungicidként, biobaktericidként és biovirucidként működik, amely serkenti a növények védekezőképességét a kórokozókkal szemben, így aktiválja a növények "immunrendszerét". Kimutatták, hogy a kitozán pozitív hatással van a rizobaktériumok növekedésére, ezáltal fokozza a csírázási arányt és javítja a növények tápanyagfelvételét.

A kitozán antimikrobiális aktivitásával kapcsolatos kutatási cikkek számának növekedése bizonyítja, hogy sokoldalú biostimulánsként szolgál a növénytermesztésben. Számos teória látott napvilágot, hogy milyen módon fejti ki mikrobaellenes hatását: 1. ionos felületi kölcsönhatás, amely növeli a sejtfal áteresztőképességét, 2. a kitozán a mikroba sejtébe jutva gátolja a fehérje és nukleinsav szintézisét, 3. filmréteget képez a növények felszínén, amely korlátozza a mikroorganizmusok

tápanyaghoz való jutását. Azonban az utóbbi időben a kutatók arról számoltak be, hogy a kitozán felelős a peptidoglikánok (a sejtfal alkotóelemei) hidrolíziséért, ami fokozza az elektrolit-szivárgást, és ezzel potenciálisan a kórokozó pusztulását okozhatja.

A növényi vírusokkal szembeni rezisztencia indukcióját széles körben dokumentálták. Általánosságban elmondható, hogy a növényeket szisztematikusan fertőző vírusok nagyobb fenyegetést jelentenek. Kutatásokban igazolták, hogy a kitozánnal kezelt paradicsomnövények ellenállóbbak voltak a paradicsom X vírussal, valamint paradicsom mozaik vírussal szemben, továbbá a kitozán hatásosnak bizonyult a patisszon mozaik vírussal szemben is.

Adagolás:

A terméket 1-2%-os koncentrációban kell feloldani, vagyis 10 L permetlébe 1-2 dl Soft-Guard szükséges. A kezelést 2-3 hetente érdemes megismételni.

Felbontás után 6 hónapig felhasználható.

TRICHO IMMUN

A növények világszerte folyamatosan biotikus és abiotikus stresszhatásoknak vannak kitéve, például kórokozók, szárazsággal, tápanyag hiánnyal és szélsőséges környezeti feltételekkel szembesülnek. Mivel helyhez kötött élőlények, a növények nagymértékben támaszkodnak a mikroorganizmusokkal kialakított előnyös kapcsolatokra, hogy fokozzák a tápanyagfelvételt és erősítsék védekezésüket a felsorolt kihívásokkal szemben. Cserébe a növények támogatják a talaj mikrobiális közösségeit azáltal, hogy a megkötött szén és nitrogén egy részét kiválasztják a talajba, valamint élőhelyet biztosítanak, mint például a rizoszféra (a rizoszféra egy keskeny, a növények gyökérzete által határolt és közvetlenül befolyásolt talajrész, élő, összetett környezet), a növényi endoszféra (a növény belső szövetei, amelyeket különféle mikroorganizmusok kolonizálnak) és a filloszféra (laza társulás a növény levele és mikroorganizmusok között). Ez az egyedi mikrobiális közösség, vagyis a mikrobiota jól meghatározott, sajátos fizikai-kémiai tulajdonságokkal rendelkező élőhelyen lakja a növényt, és együttesen alkotja azt, amit növényi mikrobiomnak nevezünk.

A növényi mikrobiom kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a növények megbirkózzanak az abiotikus stresszhatásokkal, például a szárazsággal, a sóstresszel, a nehézfém-terheléssel és a tápanyag ellátottsággal, miközben javítja az általános egészségi állapotot, a kórokozókkal szembeni ellenálló képességet és a termelékenységet. Ez a koncepció az alapja annak napjainkban, hogy különféle biotechnológiai eszközökkel a növényi mikrobiom manipulálásával fenntartható módon növeljük a termés hozamot és a növények betegségekkel szembeni rezisztenciáját.

A növényi mikrobiomokon belüli diverzitás jelentős, több száz vagy akár több ezer baktérium- és gombafajt foglal magában. Ezek között a jótékony mikroorganizmusok között, mint például a baktériumok és gombák, a Trichoderma fajok értékes mikrobiom-összetevőként, mikrobiom-modulátorként jelennek meg. A Trichoderma széles körben ismert, mint növekedésserkentő és hatékony biológiai védekezési ágens, amely olyan haszonnövények növekedését segíti elő, mint például a kukorica, a bab, a búza és a gyapot.

A Trichoderma fajok jellemzően talajlakó gombák, amelyek a Tömlősgombák törzsébe, ezen belül a Hypocreaceae családba tartoznak. A Trichoderma nemzetség több mint 500 fajt foglal magában, amelyek gyakran megtalálhatók a talajban, a növényi gyökerek környezetében és a lebomló szerves anyagokon szaprofitaként (korhadéklakó). Számos Trichoderma faj széles körben alkalmazott a mezőgazdaságban a növényekkel való előnyös kölcsönhatásaik és a különféle növényi kórokozók elleni antagonista képességük miatt, ami ezeket a gombákat értékes biotechnológiai eszközzé teszi a fenntartható mezőgazdaság számára.

A Trichoderma egyik legfontosabb mezőgazdaságban betöltött szerepe azon képessége, hogy fokozza a növények növekedését és termelékenységét. A Trichoderma a növekedést olyan mechanizmusokkal segíti elő, mint a gyökér kolonizációja, a tápanyagok oldhatóságának és biológiai hozzáférhetőségének javítása a talajban, az abiotikus stressztűrő, másodlagos metabolitok termelése, valamint növényi hormonok, például auxinok, gibberellinek és citokininek szintézise. Miután a Tri-

choderma kolonizálja a gyökeret, kölcsönösen előnyös kapcsolatot alakít ki, amely során másodlagos metabolitokat és tápanyagokat cserél a növényvel szénforrásokért, például cukrokért cserébe.

A Trichodermanak egy másik fontos és széles körben ismert tulajdonsága az a képessége, hogy közvetlen és közvetett mechanizmusok révén antagonizálja a növényi kórokozókat. A közvetlen biokontroll mechanizmusok közé tartozik az antibiotikus hatás és a mikoparazitizmus, míg a közvetett módszerek magukban foglalják a tápanyagokért és a térért való versengést, valamint a növényeket fertőző mikrobákkal szembeni védekezési mechanizmusok aktiválását. Tanulmányok kimutatták, hogy a Trichoderma hatékony számos kórokozó, például a Botrytis cinerea, Rhizoctonia solani, Fusarium oxysporum, Alternaria alternata, Aspergillus flavus és Fusarium pseudograminearum ellen. Ez a rizoszférában megfigyelhető mikoparazita aktivitás kulcsfontosságú, mivel jelenléte közvetlenül hozzájárulhat a növényi betegségek kezeléséhez.

Társaságunk tagjai ha már idáig eljutottak a cikk olvasásával, jogosan tehetik fel a kérdést: miért is különleges az itt szereplő Tricho Immun készítmény?

A Tricho Immun termékben két olyan Trichoderma törzs van, amiket a tokaji szőlőből izoláltak, vagyis eredetileg is növényben élnek, így hosszabb ideig kifejtik jótékony hatásukat, és a hazai időjárási körülményeket is jól tolerálják. Ezek a törzsek a Trichoderma afroharzianum (TR04) és a Trichoderma simmonsii (TR05). Közvetlenül a növényre kijuttathatóak. Ezen Trichoderma törzseket a Debreceni

Egyetem kutatói, Prof. Dr. Karaffa Erzsébet és Dr. Kovács Csilla fejlesztette ki. A kutatást 2015-ben kezdték a tokaji borrégióban.

Tricho Immun készítményben található Trichoderma törzsekről elmondható, hogy:

- Valamennyi vizsgált nekrotikus elváltozást okozó belső kórokozóval szemben jelentős mikoparazita képességgel rendelkeznek.
- Stimulálják a gazdanövény fejlődését, és növelik a termés mennyiségét.
- Térparazitaként lezárhatják a sebeket a kórokozókkal szemben – hatékony védelem.
- Fokozzák a növény immunitását, ellenálló-képességét.
- Jól alkalmazkodnak a hazai környezeti viszonyokhoz, és jól adaptálódtak a gazdanövény-hez, ami biztosítja megfelelő növekedésüket az ültetvények növényi szöveteiben. A keze-

lést követően több évvel is sikeresen visszai-zolálhatóak voltak a növényből.

- Jól alkalmazkodtak a mezőgazdasági termeszési körülményekhez. A vizsgált fungicidek jelentős része nem gátolta a növekedésüket - fungicid használat mellett is jó kolonizáció és hosszú távú hatás érhető el.

Adagolás:

A Tricho Immun 100 grammos kiszerelés két 10-15 literes tartályba is elegendő. A permetezést – mint ahogy minden termék esetében – 22 fok alatt, lehetőség szerint késő délután, vagy kora reggel végezzük el tavasszal.

A Tricho Immun gombának 24-48 óra szükséges a növénybe való bejutáshoz, ennyi ideig jó ha nincs tartós, áztató eső. A növénybe való bejutást gyorsíthatja, ha valamilyen szerves anyaggal, például algával (Kelpak vagy Asco Alga) együtt juttatják ki.

5-30 Celsius között eredeti csomagolásban legalább 18 hónapig megőrzi a szavatosságát. Felbontás után mihamarabb kijuttatandó, de szorosan visszazárva hűvös, fagymentes helyen tárolva 6 hónapig minőségromlás nélkül felhasználható.

Abban az esetben, ha Tricho Immun kezelés után körülbelül két héttel SoftGuardot alkalmazunk, az hatékony védelmet biztosíthat a növények számára.

GREENMAN FLORALIA

A Greenman Floralia készítmény egy intenzív virágzást serkentő jótékony probiotikumokra épülő természetes készítmény, mely elősegíti

a hajtás- és gyökérképződést, erősíti a növény szerkezeti szilárdságát és fokozza a virágzást. Kifejezetten ajánlott virágos növények és szobanövények gondozásához. A jótékony baktériumok a területfoglalás elve alapján szorítják ki a kórokozókat, káros baktériumokat, ezáltal megteremtik a növény fejlődéséhez ideális makrokörnyezetet.

A Greenman Floralia készítmény 16 féle Greenman mikroba fajt, kőzetlisztet, vizet és bio cukornádmalaszt tartalmaz.

A Greenman Floralia hatása:

- A talaj megőrzi a tápanyagokat, képessé válik szerves anyagok lebontására és értékes bioaktív anyagokká alakítására
- Aktív virágzás serkentés
- Ellenálló képesség maximalizálása
- Folyamatos tápanyag utánpótlás
- Erőteljes csírázóképeség, gyökér- és hajtás-képzés
- Minden virágfajtánál használható

- Hosszú távú alkalmazásával jelentős költségmegtakarítás érhető el
- Hatása nagyon hamar látható

Adagolás:

Öntözéshez heti egyszer 1%-os hígításban javasolt, azonban, ha hetente többször öntözi növényeit, akkor érdemes az öntözővízhez egy hígabb, 0,1%-os arányt alkalmazni. A Greenman Floralia készítményt lehet a növény gyökeréhez öntözni, vagy a levelekre és virágokra permetezni.

A termék felbontatlanul a gyártási dátumtól számított 15 hónapig eltartható. Felbontás után hűvös helyen 6 hónap a lehetséges felhasználási idő. Hosszú távon történő tárolás során érdemes kisebb flakonokba szétönteni a terméket, hogy lehetőleg kevés levegővel érintkezzen, illetve figyelni kell arra, hogy UV-tól védett fagymentes helyen tárolja, erre megfelelő flakonban.

A cikk elkészítéséhez felhasznált irodalom: Sharif R és munkatársai (2018) The Multifunctional Role of Chitosan in Horticultural Crops; A Review. Molecules. 23(4):872.

Guzmán-Guzmán, P. és munkatársai (2025) Trichoderma: a multifunctional agent in plant health and microbiome interactions. BMC Microbiol 25, 434 (2025). greenman.hu danubagarden.hu

A cikket készítette:

Dr. Szabó Zsuzsa

Cattleya labiata

a rubin vagy bíborajkú cattleya

Besorolása: faj
John Lindley írta le 1824-ben

Földrajzi elterjedése: Brazília

Élőhelye: az ország északkeleti részén található hegyvonulatokban őshonos, tengerszint feletti 500 méter magasságban. Általában fákra nő, de sziklákon is megtalálható.

Virágzási idő: ősz, nálam november

Virágzat: bulbánszerű 2-5 virág

Levélet: homogén zöld, egyleveles, vastagabb levelekkel fűszeres, aromás, kicsi szegfűszeg illattal

Változatok: temérdek az albtól a semi-alban keresztül a var. amoen-an és a concoloron át a sötét rubra-ig és persze ki ne hagyjuk a coerulea változatot.

Cattleya labiata

Élőhely

....ahogyan én tartom

Gondozás: közepes méretű, 12-18 mm nagyságú kéreg, faszén és habkő keverékében tartom, laposabb és szélesebb ültetőedényben.

Hőigény: termofil, tehát meleget kedvelő faj. Tavasztól a szabadban tartom, az átlagos nappali hőmérséklet nyáron 29-33 °C, az éjszakai 17-18 °C; míg a téli átlag hőmérséklet nappal 20°C, az éjszakai pedig 15°C.

Fényigény: 25-35.000 lux. Tavasszal kettő soros 30%-os, majd június-júliustól egysoros háló árnyékolásában tartom.

Öntözés: tavasztól kint a szabadban fokozatosan gyakrabban és több vizet kap, ahogyan melegszik az idő. Nyár végén is még folyamatosan sok vizet kíván, csak akkor kezdem kevesebbet öntözni, ha a bulba és a dupla tasak is teljesen kifejlődött. Ez általában szeptember vége. Elvirágzást követően, ami nálam december eleje-közepe, egészen tavaszig, az új hajtások megjelenéséig sokkal kevesebb vizet kap.

Tápozás: növekedési időszakban hetente, kiegyenlített tápsót kap. Télen nem tápozom, viszont akkor is kap kéthetente kondicionálóként Greenman Agrot.

Érdekességek

A felfedezéséről fantáziadús történeteket kerekítettek az idők folyamán, az egyik ilyen anekdota az, amely szerint a C. labiata-t William Swainson Európába szállított páfrányainak és moháinak „csomagolóanyagaként” használták. Ez azt sugallja, hogy a megtalálásakor nem ismerték fel, mekkora értéket is képvisel, amíg ki nem virágzott William Cattley üvegházában. Bár igaz, hogy a C. labiata a páfrányok köré „tekeredett”, de ez kölcsönös védelmet jelentett mindkét növény számára, és praktikus módja volt abban az időben a szállításuknak. Swainson ismerte a C. labiata szépségét; és virágzási időszakának előestéjén érkezett a braziliai Pernambuco-ba. Elképzelhetjük, kész csoda lehetett, amit ott látott.

Ahogyan én tartom

Egyéb adatok, érdekességek

A karácsonyi Cattleya, amely közel sem mézeskalács illatú

Kőkeny Tímea

Ez a gyönyörű orchidea Trujillo államban őshonos, a venezuelai Andok egy nagyon kicsi régiójában, a Maracaibo-tó felett, ahol tengerszint feletti 1200 és 2000 méter közötti magasságban nő. Természetes élőhelye valójában elég kicsi, behatárolják a környező hegyek, mert ez a faj nem él és nem növekszik 2000 méter feletti magasságban, ami viszont korlátozza abban, hogy nagyobb földrajzi területen is elterjedjen.

Természetes élőhelyén a *C. percivaliana* fán (epifita) vagy más apró növényekkel együtt sziklákon (litoftita) nő, gyakran teljes napsütésben.

Annak ellenére, hogy téli virágzásáról híres, a vadonban az év bármely szakában virágozhat, bár a virágzási idő ott is augusztustól novemberig a legjellemzőbb.

A *C. percivaliana*-t 1881-ben fedezte fel William Arnold, egy viktoriánus orchideavadász, a Sander's Ltd. gyűjtője, amikor Venezuela egy távoli vidékén utazgatott. Arnold 1881. decemberében levelet írt Sandernek, amelyben elmondta, hogy rábukkant egy gyönyörű Cattleyára, amelyről úgy gondolja, hogy egy új faj, és 20 ládányi növényt küldött Angliába, 10 ládát pedig Sander munkatársának, az Egyesült Államokba. Amikor a növények megérkeztek, Frederick Sander megkérte ba-

rátját, a botanikus H. G. Reichenbach-ot, hogy készítsen leírást a növényről, hogy elkezdhesse új Cattleya fajként értékesíteni.

Reichenbach némi vonakodással és jelentős filozófiai kommentárral, de hivatalosan is bemutatta a *C. percivaliana*-t a kertészeti világnak a *The Gardeners' Chronicle* 1882. június 17-i számában, annak 796. oldalán. Leírásában Reichenbach sajnálkozott, hogy mindössze 20 szárított virága, két éppen nem virágzó növénye és néhány Frederick Sander-től származó jegyzete volt, amelyekre alapozhatta a leírást, és elhelyezhette a *C. percivaliana*-t a növényvilág botanikai rendszerében. Reichenbach azzal zárta sorait, hogy „ha egy fiatal botanikusnak lenne ideje és lehetősége, nagyszerű munkát végezhetne, ha a Cattleya labiata tanulmányozása céljából utazna”, és ezzel a melankolikus megjegyzéssel Reichenbach a *C. percivaliana*-t „Cattleya labiata variety percivaliana-ként” írta le. Frederick Sander pedig mérhetetlenül dühös volt, mert azzal, hogy a *C. percivaliana*-t a *C. labiata* egyik

változatának nevezte, Reichenbach a felére csökkentette Sander növényeinek kereskedelmi értékét.

A következő évben aztán James O'Brian a *The Gardeners' Chronicle* című folyóiratban írt műveiben már önálló fajként írta le a *C. percivaliana*-t, Sander pedig a legnagyobb elismeréssel adózott a *C. percivaliana*-nak azzal, hogy ez volt az első Cattleya, amelyről híres orchideakönyvükben, a Reichenbachiban írtak.

Reichenbach a *C. percivaliana*-t az angliai Southport állambeli Birkdale-ből származó R. P. Percival úr tiszteletére nevezte el, aki egy lelkes orchideagyűjtő volt.

A Cattleya mossiae felfedezése után 46, a Cattleya trianaei, a Cattleya warscewiczii és a Cattleya lueddemanniana felfedezése után pedig több, mint 20 év telt el, mire rátaláltak a *C. percivaliana*-ra.

Mire felfedezték, addigra az orchideavi-

Catt. percivaliana

Catt. percivaliana var. alba

Catt. percivaliana (Kőkeny Tímea)

Catt. percivaliana semi-alba 'Farah Diba'

Catt. percivaliana coerulea 'Ondine'

Catt. percivaliana 'Thiago' x 'Karen Graf'

lág, azon belül is leginkább a kertészek és a gyűjtők már nagyon vártak és vágytak egy olyan cattleyára, amely kitöltheti a virágzási időszakban mutatkozó űrt a novemberben virágzó Cattleya labiata és a januárban virágozni kezdő C. trianaei között. A Cattleya percivaliana éppen ebben a decemberi időszakban bont virágot, és a kereskedőkön túl az orchideagyűjtők is mindenhol izgalommal fogadták. Frederick Sander, az angol Sander's Ltd. tulajdonosa örömmel jelentette be, hogy „a Cattleya percivaliana és a Cattleya gaskelliana felfedezésével most már egész évben virágoznak a cattleyák”. Mindez csodálatos hír volt, azonban a csoda nem tartott sokáig. Ahogyan ugyanis az újonnan felfedezett faj virágzásnak indult Európa-szerte és az Egyesült Államok több száz üvegházában, az emberek „csalódottan vették tudomásul”, hogy csodás alakja, gazdag és sötét színe, kivételesen szép ajka és virágzási ideje ellenére a C. percivaliana virágai - némi túlzással - csupán feleakkorák, mint a többi ismert Cattleya fajt.

Hiába az ajak intenzív, szinte izzó narancssárga színe a torokrészben, amely izgalmas kontrasztot ad az ajak alsó, fodros szélének bárszonyosan mélylila színéhez képest, és hiába illette Sander ezt a színt „rendkívül gazdagnak”, Reichenbach pedig egy perzsa szőnyeghez hasonlította, amelyben a „káp-rázatos színek uralkodnak”, a csalódás akkora volt, hogy Sir Trevor Lawrence, az angol Királyi Kertészeti Társaság elnöke nyilvánosan megdorgálta Frederick Sandert, amiért a növény illetén felmagasztalásával mintegy „félrevezette” a vásárlókat, gyűjtőket és egyszerűen csak „mossaie minor”-nak nevezte a C. percivalianát.

Szubmontán eredete ellenére a C. percivaliana nagyon alkalmazkodóképesnek bizonyult a termesztésben, és a gyakorlat a könnyű tarthatóságát igazolta. Kompakt a mérete, az egyleveles Cattleya fajok közül ez a legkisebb; a könnyű gondozás, a szimmetrikus virágforma és az ajak egyedi mélylila és narancssárga

Catt. percivaliana 'Summit'

Catt. percivaliana 'Thiago'

színe a kezdeti csalódottság ellenére idővel rendkívül keresett fajtá tette az orchidea kerézetek és a gyűjtők körében is. A szirmok és a virágok is tökéletes formájúak, mintha nem is igaziak lennének, pedig nagyon is azok.

Mindezen tulajdonságai fontos szereplőjévé tették az új hibridek létrehozásában, és a C. percivalianát az orchideatermesztők több, mint 130 alkalommal használták szülőként a keresztezések során. Legismertebb és talán

Cattleya Leda

legszebb, a Cattleya dowianaval alkotott primer hibridje a Cattleya Leda (1900).

A fajnak számos kiváló klónja és grexe létezik, köztük az AOS által odaítélt, 'Summit', a faj kompakt levendulaszínű formája, nagy virágokkal és gazdag színű virágajakkal; vagy a 'Velazquez', és a 'Sonia de Urbano', mindkettő fehér (alba) forma, gazdag aranyárga virágajakkal. Jelenleg a piacon a legdrágább változata a 'Thiago', bőven 150 euro feletti kiskereskedelmi árral.

A természetben viszonylag magas tengerszint feletti magasságban, 1200 és 1800 méter között nő. Ahogyan az elején már írtuk, epifita, de sok esetben litofita életmódot folytat olyan sziklákon megtelepedve, ahol jelen-

tős mennyiségű napfényt kap. Üvegházi körülmények között azonban nyáron legalább 30 százalékos árnyékra van szüksége, hogy a levelei ne égjenek meg, ugyanakkor bőséges napfényre és megfelelő légmozgásra van szüksége a legjobb növekedéshez és a virágzáshoz. Az átültetést tavasszal kell elvégezni, mielőtt a növény aktív növekedési szakaszba kerülne.

És végezetül térjünk vissza pár szóval az illatra...van aki szerint aromás és fűszeres, mások szerint poloskaszagú. Ezt mindenki döntse el saját maga oly módon, hogy kívánom: viragoztasson ki Karácsonyra egy szép C. peruvianianat.

Kökény Tímea

A Három ország versenye - egy újonc szemével

Dr. Szabó Zsuzsa

Idén szeptemberben ismét megrendezésre került Németország, Ausztria és Magyarország részvételével a Három ország versenye, ahol a célországok orchidea társaságai képviseltetik magukat. A szeptember 19-21 között megtartott versenynek idén a Kopf kertészet adott otthont Deggendorfban. Abba a kivételesen szerencsés helyzetbe kerültem, hogy lehetőségem nyílt a Magyar Orchidea Társaságot képviselve életemben először részt vennem ezen az eseményen, ahol a társaságok tagjai által biztosított igen impozáns növények méretetnek meg asztali zsúri keretében. Ebben a cikkben rövid élménybeszámolóm következik.

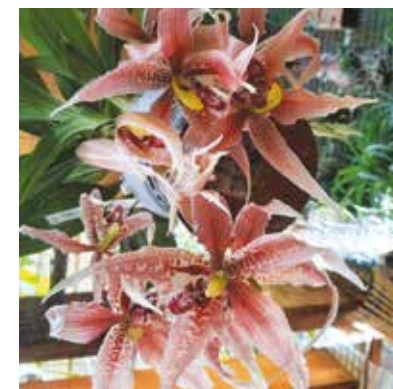
Az utazást megelőző délután a külföldre utazás előtti szokásos köröket jártam, majd próbáltam aludni, de az izgalomtól nem jött hamar álom a szememre. Végül a rövidke al-

vást követő korai kelés után péntek reggel a MOT kirándulásokon már jól bejárattott Kelenföldön találkoztunk, ahol indulás előtt még egyszer utoljára megigazítottuk a növényeket a csomagtérben, majd elindultunk a közel 600 km-es útra, megcélozva Deggendorft. Az utunk zökkenőmentesen telt, útközben a társaságot képviselő kis csapatunk tagjai között érdekes és izgalmas szakmai beszélgetések zajlottak. A délutáni órákban megérkezésünket követően az általunk nevezni kívánt növényeket elhelyeztük a kertészet üvegházában számunkra kijelölt helyre, majd lepakoltuk csomagjainkat a szállásunkon. Visszatérve a kertészetbe egy közösen elfogyasztott vacsora után délkelet-ázsiai képes útibeszámolót hallgathattunk meg, ahol nem csak a lencsevégre kapott orchideák képeiben gyönyörködhattünk, hanem a helyi őslakosok

A HÁROM ORSZÁG VERSENYE ÉRMEI

Kiállító neve	Növény neve	érem
Antal Ibolya	Tolumnia Red Velvet (T. triquetra x henekenii)	bronz
Antal Ibolya	Trichocentrum lanceanum	ezüst
Antal Ibolya	Paphiopedilum Iona (P. bellatulum x fairrieianum)	bronz
Antal Ibolya	Rodriquezia leeana	bronz
Antal Ibolya	Rodriquezia lanceolata	bronz
dr. R. Eszéki Eszter	Phalaenopsis Bonita (P. stuartiana x pulcherrima)	kultúr ezüst
Pappné Böbe	Dendrobium Aussie's Hi-Lo D. cuthbertsonii x laevifolium	ezüst
Sipos Kati	Brassavola flagellaris	bronz, kultúr bronz
Tátrai Zsuzsa	Vandachostylis Mary Ellen (Vanda lamellata x Rynchostylis coelestis 'Pink')	ezüst
Tátrai Zsuzsa	Sweetara Wong Yit Hoe Paraphal. denevei x Vandachostylis Luke Thai)	bronz
Várkonyi Lajos	Paphinia herrerae	ezüst, kultúr ezüst
Várkonyi Lajos	Catasetum Orchidglade, 'Black Diamond'	bronz
Várkonyi Lajos	Dendrobium venustum	bronz
Visnyei Mihály	Dendrobium Hibiki D. bracteosum x laevifolium)	ezüst
Vona Marika	Tolumnia Pink Panther	ezüst
Vona Marika	Gongora maculata	bronz
Vona Marika	Maxillaria Sangay m. pulla x striata	ezüst

szokásait is megismerthettük. A hosszú nap után este azt hiszem egyikünknek sem volt gondja az elalvással.

Szombaton a reggelit követően a kertészetbe visszatérve megkezdtük a verseny előtti adminisztratív feladatok elvégzését. Minden nevezett növénynek külön nevezőlapja van, ahol a nemzetség, faj, esetenként a hibrid létrehozásához felhasznált szülők, kultivár, a nevezett növény típusán kívül a tulajdonost is fel kellett tüntetni. Négy fő kategóriában versenyeznek egymással: miniatűrök, fajok, primer hibridek, hibridek, valamint amennyiben a zsűri bizottság a bírálat közben úgy ítéli meg, kultúr díjra is jelölhető a növények. A verseny előtt, illetve közben a nevezett növényeket profi felszereléssel fényképesen is megörökítették. Az erre a célra felállított rendezvény sátorban kijelölt

asztalokra helyeztük a nevezett növényeket, majd az U alakban elrendezett asztalok körül helyet foglaltunk. Délután kettőkor kezdődött a verseny, amire mindannyian nagyon vártunk. A zsűribizottság előtt egyesével minden növényt egy presenter vitt körbe, ami tekintve egyes növények méretét igazi fizikai kihívás lehetett (egyik másik növényt a bemutatás közben megörökítettem telefonnal a méretarányok végett). A növényeket addig tartotta egy-egy zsűritag előtt, amíg alaposan szemre tudta vételezni az aktuálisan bírált növényt. És akkor néhány gondolat a bírálati szabályokról: mindenki zsűrizett, de csak bizonyos személyek értékelését vették figyelembe, őket a zsűri megkezdése előtt jelölték ki. A tanulók is töltötték a zsűri lapokat. Különbő bírálati szempontok szerint kellett a növényeket értékelni, azonban itt hibapontokat kellett meg-

ítélni, tehát minden növényt alaposan kellett szemrevételezni és a növény állapota, a virágok színe, formája, száma alapján kellett az arany-, ezüst-, bronzérmét javasolni, vagy értékelhetetlennek ítélni a kérdéses növényt. A zsűri szabályait teljes mértékben betartották, a megítélt helyezést senki sem vonta kétségbe. Arany díjat igazán ritkán osztottak, már az ezüst helyezést is megtapsolták. Két kisebb szünettel közel hatvan növényt bíráltunk, így este hét után végeztünk a zsűrizéssel. A va-

csorával egybekötött eredményhirdetésen kihirdették az adott országok által bemutatott legjobb arany, ezüst, illetve bronzérmét kapott növényt, továbbá az összpontok alapján az országok sorrendjét is. Idén ahogyan azt már az Elnöki köszöntőben is olvashatta a kedves olvasó, a Magyar Orchidea Társaság második helyet szerzett, a versenyen elért eredményekhez pedig itt is gratulálunk minden nevezett növény tulajdonosának. Most pedig beszéljenek helyettem a képek...

Dr. Szabó Zsuzsa

Szabó T. Anna: Az ünnep azé, aki várja

*Aki magot szór ablakába
és gyertya vár az asztalán.
A várék nem várnak hiába.
Egy angyal kopogott talán?*

*Szárny Suhogás az ablakon túl —
vigyázz! Kínézni nem szabad!
Künn az angyalhad térül-fordul,
egy pillanatra látszanak.*

*A karácsonyfát hozzák — hallod?
— egy koppanás, és leteszik.
Fényben úszik az üvegajtód,
s megint suhogás. Mi ez itt?*

*Zöld angyaltoll: egy kis fenyőág,
karácsonyszagú és meleg.
"Gyűjtsd meg a legutolsó gyertyát!"
Ez az angyali üzenet.*

*És be is mehetsz — vár az ünnep,
és minden zárt ajtót kitár.
A fa alatt angyalok ülnek —
az ünnep azé, aki vár.*

*Minden kedves orchideás tagunknak Boldog Karácsonyt
és orchideavirágzásban gazdag Boldog Új Esztendőt kívánnak az
újság szerkesztői, és a Magyar Orchidea Társaság Vezetősége!*